

Valtioneuvoston periaatepäätös kulttuuriperintöstrategiasta 2023-2030

Sisällys

ESIPUHE	3
1 Visio 2030	4
2 Kulttuuriperintöstrategian lähtökohdat	4
2.1 Kulttuuriperinnön määritelmä	5
3 Monimuotoinen kulttuuriperintömme.....	6
3.1 Kulttuuriperinnön toimijakenttä	8
3.2 Kulttuuriperintöön liittyvä keskeinen lainsäädäntö, strategiat ja kansainväliset sopimukset.....	11
4 Toimintaympäristön muutossuunnat.....	12
4.1 Kulttuuriperintö osana kestävää yhteiskuntaa.....	12
4.2 Kulttuuriperintö ilmastonmuutoksessa.....	13
4.3 Kulttuuriperintö ylläpidossa toimintaympäristössä.....	13
4.4 Kulttuurinen osaaminen ja kulttuuriperintötieto vahvistavat yksilöä ja yhteiskuntaa	14
4.5 Kulttuuriperintö kestävä kasvun aikakaudella	15
4.6 Julkisen hallinnon muutokset heijastuvat kulttuuriperintöpolitiikkaan.....	15
5 Strategian tavoitteet ja toimenpidelinjaukset.....	15
5.1 Kulttuuriperintö omana ja yhteisenä	16
Kaikkien oikeus kulttuuriperintöön toteutuu. Kulttuuriperinnön hyväksi toimitaan aktiivisesti.....	16
Tallennettu ja suojeltu kulttuuriperintö heijastaa moninaista yhteiskuntaa	17
Kulttuuriperinnön laaja yhteiskunnallinen merkitys on tunnustettu. Kulttuuriperintö on kaikkien hyvinvointia lisäävä voimavara.....	18
5.2 Kulttuuriperintö, luonto ja ilmastonmuutos	19
Kulttuuriperintötiedot ja -taidot vahvistavat siirtymistä kohti kestävämpää elämäntapaa	19
Kulttuuriympäristöjä käytetään ja hoidetaan kestävällä tavalla	20
Kulttuuriperintöalan toimijat ovat vähähiilisen ja kestävä toiminnan tiennäyttäjiä	21
Kulttuuriperintöarvot, luontoarvot ja ekologisen kestävyys tavoitteet on sovitettu yhteen.....	21
Kulttuuriperintöarvot ja niiden tarjoamat ratkaisut on otettu huomioon ilmastopolitiikassa	22

5.3 Kulttuuriperintö, oppiminen, osaaminen ja tutkimus	23
Sivistys, osaaminen sekä kyky hoitaa ja käyttää kulttuuriperintöä vahvistuvat kulttuuriperintökasvatuksen ja elämänmittaisen oppimisen avulla	23
Kulttuuriperintöalan ammattilaisten osaaminen vastaa monipuolisesti alan ja yhteiskunnan muuttuvia tarpeita	24
Kulttuuriperinnön tutkimus on monitieteistä ja kansainvälistä ja sen tuloksia hyödynnetään laajasti..	25
Kulttuuriperintötieto on kattavaa, ajantasaista, yhteentoimivaa ja laajasti käytössä	25
5.4 Kulttuuriperintö ja talous – kestävästi ja luovasti	26
Kulttuuriperintö tunnistetaan yhteiskunnan yhteisenä pääomana	26
Kulttuuriperinnön kunnianhimoisen kehittämisen rahoituspohja on laajentunut ja sen säilyttämistä turvataan julkisin varoin	28
Kulttuuriperintö on yhä merkittävämpi voimavara luovalle taloudelle ja muulle liiketoiminnalle	29
Kulttuuriperinnön erityislaatua ja itseisarvoa kunnioitetaan taloudellisessa toiminnassa	30
6 Strategian yhteiskunnalliset ja taloudelliset vaikutukset	30
6.1 Yhteiskunnalliset vaikutukset	30
6.2 Taloudelliset vaikutukset	31
7 Strategian päälinjausten toteuttaminen ja seuranta	31
Liite 1. Kooste tavoitteista ja toimenpidelinjauksista.....	32
Liite 2. Luettelo kulttuuriperintöä koskevasta keskeisestä lainsäädännöstä	34
Liite 3. Luettelo Euroopan neuvoston ja YK:n keskeisistä kulttuuriperintösopimuksista ja -toimista	36
Liite 4. Euroopan unionin kulttuuriperintöä koskevia asiakirjoja.....	37
Liite 5. Pohjoismaiden kulttuuriministerien julkilausumia	38
Liite 6. Kulttuuriperintöä koskevat strategiset linjaukset.....	38
Liite 7. Eurooppalainen, pohjoismaainen ja kansainvälinen kulttuuriperintöpolitiikka.....	39

ESIPUHE

Valtioneuvoston periaatepäätös kulttuuriperintöstrategiasta perustuu pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelmaan, jonka mukaan ”laaditaan kulttuuriperintöstrategia”. Strategian laatiminen toteuttaa myös Euroopan komission 2018 Euroopan uutta kulttuuriohjelmaa (A New European Agenda for Culture), jossa jäsenmaita kehoitetaan laatimaan omia kansallisia strategioitaan kulttuuriperinnön saralla.

Opetus- ja kulttuuriministeriö käynnisti strategian laatimisen 12.3.2021 nimittämällä ohjausryhmän ja työryhmän, joiden tehtävänä oli laatia ehdotus kulttuuriperintöstrategiaksi. Ohjausryhmässä oli edustettuina maa- ja metsätalousministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, ympäristöministeriö, Business Finland / Visit Finland, Itä-Suomen yliopisto, Kansallinen audiovisuaalinen instituutti, Kansallisarkisto, Kansallisgalleria, Kansalliskirjasto, Luonnontieteellinen keskusmuseo LUOMUS, Maa- ja kotitalousnaisten Keskus, Metsähallitus, Museovirasto, Opetushallitus, saamelaiskäräjät, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra, Suomen Kotiseutuliitto, Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seura, Suomen Kuntaliitto, Suomen museoliitto, Suomenlinnan hoitokunta, Svenska litteratursällskapet i Finland, Turun yliopisto, Väylävirasto ja Yleisten kirjastojen neuvosto. Työryhmässä oli edustettuina opetus- ja kulttuuriministeriö, ympäristöministeriö, Museovirasto ja Suomen Kotiseutuliitto. Ohjaus- ja työryhmän 18.5.2022 valmistuneesta ehdotuksesta saatiin 176 lausuntoa, joiden pohjalta opetus- ja kulttuuriministeriö viimeisteli strategiaehdotuksen valtioneuvoston käsiteltäväksi.

Strategiassa on ensimmäistä kertaa Suomessa tarkasteltu kulttuuriperintöä kokonaisvaltaisesti: sitä on kaikkialla ja se on osa jokaisen elämää. Kulttuuriperintö voi olla aineellista, aineetonta tai digitaalista tai se voi liittyä kulttuuri- tai luonnonympäristöön.

Strategian tavoitteena on kulttuuriperintöpolitiikan toimeenpanon linjaaminen siten, että siinä huomioidaan kulttuuriperinnön monimuotoisuus sekä kulttuuriperinnön vaaliminen, kehittäminen ja hyödyntäminen koko yhteiskunnan voimavarana.

Strategiassa on otettu kantaa kulttuuriperinnön mahdollisuuksiin osallisuuden lisäämisessä, kulttuurisen moninaisuuden ja yhdenvertaisuuden tunnistamisessa sekä kestävästä kehityksen edistämisessä. Strategiassa on korostettu osaamisen, koulutuksen ja tutkimuksen sekä luotettavan tiedon merkitystä sekä kuvattu kulttuuriperintöön liittyviä taloudellisia mahdollisuuksia ja tarpeita.

Valtioneuvoston periaatepäätöksen jälkeen työtä jatketaan laatimalla toimeenpanosuunnitelma, jossa yhteistyössä toimialojen ja sidosryhmien kanssa konketisoidaan ja priorisoidaan toimenpiteiden aikataulu, toteutustapa, vastuutahot ja resursointi.

Kulttuuriperintöstrategian visiossa korostetaan kulttuuriperinnön merkitystä yhteiskunnan voimavarana ja ihmisten elämänlaadun parantajana. Parhaimmillaan yhteinen kulttuuriperintömme on yhteinen avaimemme kestävämpään tulevaisuuteen.

Petri Honkonen

tiede- ja kulttuuriministeri

1 Visio 2030

Kulttuuriperinnön merkitys yhteiskunnan voimavarana on vahvistunut ja sen seurauksena ihmisten elämänlaatu parantunut: kulttuuriperintö toimii siltana ihmisten välillä ja tarjoaa ratkaisuja kestävän tulevaisuuden rakentamiselle.

2 Kulttuuriperintöstrategian lähtökohdat

Kulttuuriperintö liittyy kaikkeen ympärillämme ja se on osa elämäämme. Tämä on myös kulttuuriperintöstrategian laatimisen perusta.

Strategiassa kulttuuriperintöä tarkastellaan kokonaisvaltaisesti. Lähtökohtana on monimuotoisen aineellisen, aineettoman ja digitaalisen kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristöjen vaaliminen, kehittäminen ja hyödyntäminen koko yhteiskunnan voimavarana. Tavoitteena on, että kulttuuriperintöä arvostetaan ja sen tunnistaminen, suojeleminen ja vaaliminen on kaikkien yhteinen tehtävä. Kulttuuriperinnön mahdollisuudet tunnistetaan ja niitä hyödynnetään yhteiskunnan eri osa-alueilla ja kestävän tulevaisuuden rakentamisessa. Strategiassa kulttuuriperintöä tarkastellaan yksilöiden ja yhteisöjen kannalta sekä yhteiskunnan eri sektorien, politiikkatason ja yhteiskunnan päätöksenteon kannalta.

Kulttuuriperintöstrategian tärkeimpinä arvoina ovat kestävyys, moninaisuus ja yhdenvertaisuus. Läpäisevänä arvona on myös vastuu kulttuuriperinnön säilyttämisestä ja suojelusta tuleville sukupolville. Strategian tavoitteena on toimia Euroopan neuvoston Faron sopimuksen toimeenpanon välineenä ja osaltaan edistää Yhdistyneiden kansakuntien kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda 2030:n tavoitteiden saavuttamista.

Euroopan neuvoston puiteyleissopimus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä, eli niin sanottu Faron sopimus, korostaa kulttuuriperinnön monimuotoisuutta ja merkitystä kestävän taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen voimavarana. Sopimuksen keskeisiin tavoitteisiin kuuluu kulttuuriperinnön, elämänlaadun, identiteetin ja kestävän kehityksen välisen yhteyden vahvistaminen yhteiskunnassa.

Faron sopimus kannustaa arvokeskusteluun kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä ja kehittämisen suunnista. Tavoitteena on laaja kansalaisten osallistuminen. Sopimuksen kantavat periaatteet ovat jokaisen oikeus kulttuuriperintöön, jaettu vastuu omasta ja yhteisestä kulttuuriperinnöstä sekä sen kestävästä käytöstä yhteiskunnallisen kehityksen ja hyvän elämän perustana.

YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda 2030 pyrkii kestävään kehitykseen niin talouden, ihmisten hyvinvoinnin kuin ympäristönkin kannalta. Agenda 2030 perustuu ekologiseen, taloudelliseen ja sosiaaliseen kestävyYTEEN, jotka limittyvät tiiviisti yhteen. Jokaiseen kestävyYTEEN osa-alueeseen liittyy myös kulttuurinen ulottuvuus. Kulttuuriperintö voi toimia myös kestävä elämäntapaa tuottavana muutosvoimana, jossa yksilöt ja yhteisöt voivat yhtäältä löytää kulttuuriperintöön pohjautuvia ratkaisuja tai toisaalta luoda yhdessä uutta, kestävä kulttuuriperintöä. Tämä on osa kestävän kehityksen kulttuuriulottuvuutta, joka läpileikkaa kestävyystavoitteita.

Kulttuuriperintöstrategiassa on neljä tavoitelukua, joihin sisältyvät myös toimenpidelinjaukset. Tavoitteissa painottuvat ihmisten ja yhteisöjen omistajuus, vastuu ja osallistumismahdollisuudet kulttuuriperintöön, kulttuuriperintö osana ekologista kestävyYTEttä, osaamisen ja oppimisen tukeminen ja vahvistaminen sekä kulttuuriperinnön taloudellisen potentiaalin kestävä hyödyntäminen. Lisäksi tavoitteissa on otettu läpäisevästi huomioon tieto ja taidot, digitaalisuus, alueellisuus, paikallisuus sekä kansainvälisyys.

Toimintaympäristön kuvaus sisältää yhteiskunnan keskeiset muutostekijät, jotka vaikuttavat kulttuuriperintöön ja joihin kulttuuriperinnön avulla voidaan vaikuttaa. Tavoitelukujen jälkeen tarkastellaan yhteiskunnallisia ja taloudellisia vaikutuksia sekä strategian toimeenpanoa omissa luvuissaan.

Strategian liitteenä on kattava katsaus taustoittavaa tietoa kulttuuriperinnöstä.

2.1 Kulttuuriperinnön määritelmä

Kulttuuriperintöstrategiassa kulttuuriperinnöstä käytetään seuraavaa määritelmää:

Kulttuuriperintöä syntyy ihmisen toiminnan tuloksena ja vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Se kertoo arvojen, uskomusten, tietojen, taitojen ja perinteiden muutoksesta. Kulttuuriperintö voi olla aineellista, aineetonta tai digitaalista. Kulttuuriperintöä uudistetaan, säilytetään ja siirretään tuleville sukupolville.

Kulttuuriperinnön määritelmän lähtökohtana on Faron puiteyleissopimuksen kulttuuriperinnön määritelmä, josta se on edelleen muokattu yhteistyössä kulttuuriperintöstrategiaehdotuksen laatineen ohjausryhmän kanssa.

Määritelmän perustelut:

Kulttuuriperintö muuttuu ja elää, sillä ihmiset tunnistavat, tuottavat, kuluttavat, muuttavat, hävittävät ja luovat sitä. Kulttuuriperinnön arvo ja sisältö muuttuvat. Vuonna 2022 vakiintuneista kulttuuriperinnön määritelmistä kattavin sisältyy Faron puiteyleissopimukseen.

Kulttuuriperintöä ja sitä koskevaa tietoa tuottavat, käyttävät, hoitavat ja säilyttävät yksityishenkilöt, yhteisöt ja instituutiot, taiteen ja kulttuurin ammattilaiset ja harrastajat, tutkijat, yritykset ja julkinen sektori.

Ihmiset, jotka yhdessä pyrkivät suojelemaan, säilyttämään ja siirtämään tuleville sukupolville tiettyä kulttuuriperintöä, muodostavat kulttuuriperintöyhteisön.

Yksilöt ja yhteisöt voivat omaksua ja luoda uutta kulttuuriperintöä, mutta myös luopua kulttuuriperinnöstään.

Kulttuuriperinnöllä voi olla myönteisiä, kielteisiä tai ristiriitaisia, henkilökohtaisia tai yhteisesti jaettuja merkityksiä. Kulttuuriperintöä arvottavat paitsi yksilöt ja yhteisöt myös asiantuntijat ja tutkimus, sekä julkinen valta, erityisesti valtio ja kunnat.

Kulttuuriperintö voi olla aineellista, aineetonta tai digitaalista ja se voi liittyä kulttuuri- tai luonnonympäristöön riippumatta siitä, kuka sen omistaa. Digitaalisuus voi yhtäältä olla aineellisen tai aineettoman kulttuuriperinnön tallennus- tai jakelumuoto silloin kun puhutaan digitoidusta kulttuuriperinnöstä. Toisaalta digitalisoituva yhteiskunta, media ja kulttuuri tuottavat myös syntyjään digitaalista kulttuuriperintöä, jota ei ole olemassa perinteisissä muodoissa. Lainsäädäntö ja kansainväliset sopimukset luovat pohjaa yhteisesti arvokkaaksi määritellyn kulttuuriperinnön ja -ympäristön suojelulle sekä ohjaavat sen käyttöä. Kulttuuriperintöä ja tietoa siitä tallennetaan muun muassa kirjastoihin, arkistoihin ja museoihin. Kulttuuriperintönä talletetaan ja säilytetään myös tietoa luonnonperinnöstä.

Digitaalinen kulttuuriperintö kattaa sekä digitaaliseen muotoon muutetut aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön esiintymismuodot että alkujaan digitaalisen kulttuuriperinnön ilmentymät ja käytännöt.

Kaikissa ihmisen ympäristöissä muodostuu kulttuuriperintöä. Ympäristöä ja maisemaa, johon ihminen on vaikuttanut esihistoriasta nykypäivään asti, kutsutaan usein kulttuuriympäristöksi. Erilaisista ja eri-ikäisistä

maisemista, rakennetuista ympäristöistä ja arkeologisesta perinnöstä muodostuvassa kokonaisuudessa yhdistyvät luonto ja ihmisen toiminta sekä niihin liittyvät tavat, käytännöt, merkitykset ja käsitykset.

3 Monimuotoinen kulttuuriperintömme

Suomi on aina ollut kulttuurisesti ja kielellisesti monimuotoinen yhteiskunta, joka muuttuu jatkuvasti. Kaikki ihmisen toiminta tuottaa kulttuuria ja osasta siitä muodostuu kulttuuriperintöä. Eri yhteisöjen kulttuuriperinnöt tuovat yhteiskuntaan rikkautta ja muodostavat siltoja ihmisten ja ryhmien välille. Kielellisten ja kulttuuristen ilmaisumuotojen, tapojen ja taitojen sekä kulttuuriperintökohteiden ja historian omaleimaisuus luonnehtivat kulttuuriperintömme moninaisuutta. Kulttuuriperinnön elävyys, säilyminen ja uudistuminen näkyvät rikkautena alueellisessa ja paikallisessa kulttuurissa.

Tietoisuus yhteiskunnan moninaisuudesta rikastuttaa käsityksiä yhteisestä kulttuuriperinnostämme. Monella kulttuuri- ja kieliryhmällä on pitkä historia yhteiskunnassamme. Kansainvälinen muuttoliike on lisännyt kulttuurista ja kielellistä moninaisuutta erityisesti kolmen viime vuosikymmenen aikana. Määrittelyvalta itselle merkityksellisestä kulttuuriperinnöstä on yhteisöillä itsellään.

Perustuslain mukaan kaikilla on oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin. Perustuslakiin sisältyy myös kaikkien vastuu kulttuuriperinnöstä. Oikeuksia kulttuuriperintöön ja sen säilymistä edistetään myös muuten kuin lainsäädännön keinoin.

Demokratia, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat keskeiset yhteiskuntamme arvot ja näkyvät myös kulttuuriperintötyössä. Keskustelu tärkeäksi koetusta kulttuuriperinnöstä tulee olla jatkuvaa ja kaikille avointa arvokeskustelua. Nyt arvokkaaksi määritetty kulttuuriperintö voi myös muuttua tulevaisuudessa.

Monimuotoinen kulttuuriperintö, erilaiset kulttuuri-identiteetit ja jaettu arvopohja lisäävät osaltaan myös resilienssiä ja vaikuttavat yhteiskunnan henkisen kriisinkestävyyden muodostumiseen osana yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta.

Kielellä on keskeinen rooli kulttuurin rakentajana ja ylläpitäjänä. Kieli on myös yhteistä kulttuuriperintöämme. Suomessa puhutaan useita kieliä ja vielä useampia murteita. Perustuslaki tunnistaa Suomen kansalliskielet, jotka ovat suomi ja ruotsi. Ne ovat yhteiskunnan kaikilla aloilla käytettäviä, asemaltaan vahvoja kieliä. Suomessa on instituutioita, joiden tehtävänä on ruotsin kielen ja suomenruotsalaisen kulttuurin edistäminen ja säilyttäminen. Myös ruotsinkielinen yhdistystoiminta on vilkasta.

Kansalliskielten lisäksi perustuslaissa mainitaan alkuperäiskansan saamelaiden kieli, jolla Suomessa tarkoitetaan pohjoissaamea, inarinsaamea ja koltansaamea, sekä romani ja viittomakieli. Lisäksi karjalan kieli on Suomessa kotoperäinen vähemmistökieli. Suurimpia vieraskielisten ryhmiä edustavat puolestaan venäjää, viroa, arabiaa, englantia ja somalia puhuvat ihmiset.

Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jolla on perustuslain mukaisesti oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaiskäräjien tärkein tehtävä on toteuttaa kulttuuri-itsehallintoa sekä turvata saamelaisen alkuperäiskansakulttuurin säilyminen ja kehittyminen. Kolttien kyläkokous on kolttsaamelaiden korkein edustuksellinen elin. Saamelaiden lisäksi romaneilla ja muilla yhteiskunnan vähemmistöryhmillä on yhteisöllinen oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan.

Yhteisesti arvokkaaksi tai ajalleen tyypilliseksi tunnistettua aineetonta ja aineellista kulttuuriperintöä ja tietoa siitä on tallennettu Suomessa muun muassa kirjastoihin, arkistoihin ja museoihin. Kulttuuriympäristöön kuuluvia arvokkaita rakennushistoriallisia ja arkeologisia kohteita ja maisemia on

suojeltu lainsäädännön nojalla. Arkistojen toiminnassa korostuu tiedon säilyttäminen ja jakaminen tutkijoille.

- Kansalliskirjasto on tallettanut kotimaista julkaisutuotantoa painotuotteiden osalta vuodesta 1707, äänitteiden ja tallenteiden osalta vuodesta 1980 sekä verkkoaineistoa vuodesta 2006.
 - Vuosittainen kartunta on noin 100 000 fyysistä julkaisua, 60 000 sähköistä julkaisua ja yli 200 miljoonaa tiedostoa verkkosivuja.
 - Digitoitua sisältöä digi.kansalliskirjasto.fi -palvelussa on 24 miljoonaa sivua.
 - Digi.kansalliskirjasto.fi -palveluun kohdistuu vuodessa 23 miljoonaa sivulatausta.
-
- Kansallisarkistolla on Helsingin lisäksi seitsemän toimipaikkaa eri puolella Suomea. Lisäksi Inarissa sijaitsee saamelaisarkisto.
 - Analogista arkistoaineistoa on talletettuna yli 280 hyllykilometriä. Analogisten arkistoaineistojen vuosittainen kartunta on noin 5 hyllykilometriä.
 - Digitoitua aineistoa on 150 miljoonaa tiedostoa, joista yli 70 miljoonaa sivua on myös sisältötunnistettu.
 - Digitaalisen aineiston verkkokäyttö on 1,8 miljoonaa käyntikertaa vuodessa.
 - Suomalaisen kirjallisuuden seura, Svenska Litteratursällskapet i Finland sekä lukuisat muut yksityisarkistot kartuttavat ja ylläpitävät merkittäviä kokoelmia.
-
- Kansallisen audiovisuaalisen instituutin KAVIn analogisissa kokoelmissa on 23 000 filmiesityskopiota ja 137 000 videotallennetta. Kokoelmissa on 124 000 elokuvaan liittyvää aineistoa, esim. valokuvia, julisteita, käsikirjoituksia sekä esineitä ja laitteita. Digitaalisia esityskopioita on 2 700 ja digitoituja valokuvia 295 000.
 - KAVIn radio- ja televisioarkistossa ovat tallennettuina valtakunnalliset radio- ja televisiolähetykset vuodesta 2009 alkaen sekä edustava otos paikallisista lähetyksistä. Omana kokoelmanaan ovat Yleisradion tuottamat televisio-ohjelmat vuosilta 1957–2008. Kokoelma sisältää yli 140 000 tv-ohjelmaa.
-
- Kotimaisten kielten keskuksen kokoelmat koostuvat pääosin kansalliskielten sanaston, nimistön sekä kirjoitetun ja puhutun kielen aineistoista.
 - Suomen murteiden sana-arkiston pääkokoelmassa on yli 8 miljoonaa murre-sanatietoa n. 400 000 sanasta. Suomen ruotsalaismurteiden arkistossa sanatietoja on toista miljoonaa.
 - Nimiarkiston paikannimikokoelmassa on n. 2,7 miljoonaa nimitietoa Suomesta ja lähialueilta.
 - Suomen kielen nauhoitearkistoon kuuluu yli 24 000 tuntia av-aineistoa: valtaosa aineistosta on suomenkielisiä murrehaastatteluja, mutta mukana on myös laajat sukukielten kokoelmat sekä kulttuurihistoriallista aineistoa.
-
- Kansallisia museoita ovat Suomen kansallismuseo, Kansallisgalleria ja Luonnontieteellinen keskusmuseo.
 - Opetus- ja kulttuuriministeriö on vuonna 2019 nimennyt 32 alueellista vastuumuseota ja 17 valtakunnallista vastuumuseota.
 - Muita ammatillisesti toimivia museoita on noin 150 ja ne ylläpitävät 326 yleisölle avoinna olevaa museokohdetta.

- Lisäksi vapaaehtoisvoimin tai sivutoimisesti ylläpidettyjä paikallismuseoita on lähes tuhat.
 - Ammatillisiin museoihin on talletettu yli 45 miljoonaa esinettä, taideteosta, luonnontieteellistä näytettä, audiovisuaalista tallennetta ja valokuvaa.
 - Kokoelmien vuosittainen kartunta on noin 600 000.
 - Ennen koronapandemiaa museoissa vieraili vuosittain yli 7 miljoonaa kävijää.
-
- Museoviraston ylläpitämässä muinaisjäännösrekisterissä on 35 700 kiinteää muinaisjäännöstä Manner-Suomesta.
 - Valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä on yli 1 200.
 - Valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita on 186.
 - Valtion kiinteistökannassa suojeltuja arvorakennuksia on 600.
 - Suomessa sijaitsee seitsemän Unescon maailmanperintökohdetta.
 - Unescon ihmiskunnan aineettoman kulttuuriperinnön luettelossa on Suomesta kolme kohdetta.
 - Elävän perinnön wikiluettelossa on 213 kohdetta.
 - Unescon Maailman muisti -rekisteriin on hyväksytty kolme kohdetta Suomesta.
 - Maailman muisti -ohjelman kansallisessa rekisterissä on 17 kohdetta.
 - Suomalaisia jäseniä oli vuoden 2022 lopussa seitsemässä Euroopan neuvoston kulttuurireittiyhdistyksessä.
-
- Finna on verkossa saatavilla oleva hakupalvelu, joka kokoaa yhteen noin 430 kirjaston, arkiston ja museon aineistoja ja palveluja.
 - Finnaa ylläpitää Kansalliskirjasto.
 - Finnassa on saatavilla 2,5 miljoonaa digitaalista objektia.
 - Finna.fi –palvelun verkkokäyttö on 3,8 miljoonaa käyntiä vuodessa. Kaikissa Finna-näkymissä verkkokäyntejä on 44,8 miljoonaa käyntiä vuodessa.
 - Finnan aineistoja on käytettävissä myös Euroopan digitaalisen kirjaston Europeanan kautta.

3.1 Kulttuuriperinnön toimijakenttä

Kulttuuriperintöä on kaikkialla. Se on yksilöiden, yhteisöjen, hallinnon eri alojen ja sektoreiden identiteetin rakentaja ja tukija. Kulttuuriperinnön yhteiskunnallinen vaikuttavuus vahvistuu, kun kaikki ymmärtävät sen merkityksen ja sitoutuvat sen vaalimiseen.

Yksilöt ja yhteisöt

Jokaisella meistä on oma, itselle tärkeä kulttuuriperintömme ja osallistumme eri tavoin kulttuuriperinnön tuottamiseen, käyttämiseen, hoitamiseen ja säilyttämiseen. Suuri osa kulttuuriperinnöstä kumpuaa ihmisten ja yhteisöjen toiminnasta, kuten kielestä, tavoista ja perinteistä, joita pidetään tärkeinä ja säilyttämisen arvoisina. Aineetonta kulttuuriperintöä syntyy koko ajan myös arjen toiminnassa tai esimerkiksi taiteellisen toiminnan tuloksena.

Kulttuuriperintöyhteisöt muodostuvat arvostuksen ja merkityksellisyyden kokemuksen tiettyihin kulttuuriperinnön piirteisiin jakavista ihmisistä, jotka haluavat toiminnallaan ylläpitää kulttuuriperintöä ja välittää sitä eteenpäin. Ihmiset voivat kuulua useisiin eri kulttuuriperintöyhteisöihin.

Järjestöillä ja säätiöillä on keskeinen rooli kulttuuriperintöalalla mm. kulttuuriperinnön tallentamisen ja välittämisen, kulttuuriperintökasvatuksen, kotiseututyön sekä ammatillisen osaamisen kehittämisen, asiantuntija- ja kansainvälisen yhteistyön sekä harrastustoiminnan edistämisen alueilla.

Valtakunnallisella tasolla suullista ja aineetonta kulttuuriperintöä tallentavat Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Svenska litteratursällskapet i Finland. Muita valtionapua saavia arkistoja ovat eri puolueiden sekä elinkeinoelämään, urheiluun ja musiikkiin liittyviä aineistoja säilyttävät arkistot. Suomen Kotiseutuliitto ja Finlands svenska hembygdsförbund edistävät paikallisiin lähtökohtiin perustuvaa, osallisuutta vahvistavaa ja moniarvoista kotiseutu- ja kulttuuriperintötyötä. Muita kulttuuriperintöalalla vaikuttavia toimijoita ovat muun muassa Suomen museoliitto, Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seura, Sámi Duodji, Maa- ja kotitalousnaiset ja Maaseudun sivistysliitto.

Myös eri uskonnolliset yhteisöt vaalivat omaa rikasta aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöään. Evankelis-luterilaista kirkkoa koskevassa kirkkolaissa ja ortodoksisesta kirkosta annetussa laissa säädetään kirkollisten rakennusten suojelusta ja vaalimisesta osana kulttuuriperintöä. Lisäksi muun muassa monilla yrityksillä on omasta historiastaan säilyneitä kokoelmia, ympäristöjä ja asiakirjoja, joita ne hoitavat.

Julkinen hallinto

Kulttuuriperinnön mahdollisuuksien tunnistamiseksi ja hyödyntämiseksi tarvitaan tietoa ja sen välittämistä sekä kulttuuriperinnön ottamista huomioon päätöksenteossa ja resursoinnissa. Lisäksi tarvitaan jaettua vastuuta kulttuuriperinnön säilymisestä, mikä puolestaan edellyttää sektorirajat ylittävää vuoropuhelua.

Osaamisen, kulttuurin ja hyvinvoinnin edistäminen sekä elinvoiman ja elinympäristön kehittäminen ovat kuntien keskeisiä tehtäviä. Kunnat luovat paikallisina viranomaisina edellytyksiä kulttuuritoiminnalle ja kulttuuriperinnön edistämiseksi. Palveluja ja yhteistyötä edistetään muun muassa digitaalisten palvelujen ja toimintatapojen kehittämisellä. Monet palvelut kuten koulut, päiväkodit, kirjastot ja museot ovat edelleen asukkaita lähellä olevia kunnallisia lähipalveluja.

Maakunnan liittojen keskeiset tehtävät ovat alueiden kehittäminen ja maakuntakaavoitus. Liitot vastaavat myös kulttuurin ja maakunnallisen identiteetin edistämisestä sekä kulttuuriympäristöjen huomioimisesta maakuntakaavoituksessa. Maakuntaohjelmaan kootaan alueen yhteinen kehittämisen tavoitetila ja kärjet.

Saamelaiskäräjien tehtävänä on hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat.

Opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa Suomen koulutus-, tiede-, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan kehittämisestä. Ministeriön vastuulla on myös kulttuuriperintöalaa koskevat linjaukset ja lainsäädäntö. Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla on useita virastoja ja laitoksia, joiden tehtäviin kuuluvat kulttuuriperintöasiat. Museovirasto vastaa viranomaisena muun muassa kulttuurihistoriallisesti arvokkaan ympäristön, arkeologisen kulttuuriperinnön ja rakennusperinnön sekä kulttuuriomaisuuden suojelusta. Lisäksi Museoviraston tehtävänä on tukea ja kehittää museoalaa valtakunnallisesti. Osana Museovirastoa toimii Suomen kansallismuseo, jonka tehtävänä on vastata kulttuurihistoriallisen kansallisomaisuuden kartuttamisesta, hoidosta ja esittelystä. Kansallisgallerian tehtävänä on muun muassa vastata valtion omistaman Kansallisgallerian kokoelman ylläpidosta ja kartuttamisesta.

Kansallisarkiston tehtävänä on muun muassa varmistaa kansalliseen kulttuuriperintöön kuuluvien viranomaisten ja yksityisten asiakirjojen ja niihin sisältyvien tietojen säilyminen ja saatavuus sekä edistää niiden tutkimuskäyttöä. Kansallisarkisto toimii myös asiakirjojen pysyvän säilyttämisen sekä arkistotoimen asiantuntijaviranomaisena. Kansallisen audiovisuaalisen instituutin tehtäviin kuuluvat muun muassa elokuvien ja televisio- ja radio-ohjelmien säilyttäminen. Suomenlinnan hoitokunta vastaa valtion kiinteistönhaltijavirastona Suomenlinnan maailmanperintökohteesta. Kotimaisten kielten keskus vastaa

kielen asiantuntijana suomen ja ruotsin kielen huollosta, neuvonnasta ja sanakirjatyöstä sekä vastaa kielenhuoltoon ja sanakirjoihin liittyvästä tutkimuksesta. Lisäksi keskus koordinoi saamen kielten, viittomakielen ja romanikielen huoltoa.

Opetushallitus päättää toimialaansa kuuluvan koulutuksen opetussuunnitelmien ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteista ja muista määräyksistä, johtaa ammatillisten tutkintojen perusteiden valmistelua ja määrää tutkintorakenteen mukaiset tutkinnon perusteet. Lisäksi Opetushallitus tukee koulutuksen kehittämistä ja kansainvälisyyden edistämistä antamalla lähtökohdat myös kulttuurisen osaamisen kehittämiseksi ja kulttuuri-identiteetin rakentamiselle koulutuksessa.

Osana Helsingin yliopistoa toimivat Kansalliskirjasto sekä Luonnontieteellinen keskusmuseo. Kansalliskirjasto on kirjastojen ja kulttuuriperintöalan digitaalisten palveluiden ja infrastruktuurien kehittäjä ja ylläpitäjä. Kansalliskirjasto vastaa muun muassa Suomessa julkaistun tai Suomea koskevan julkaistun kulttuuriperinnön tallentamisesta ja välittämisestä. Luonnontieteellisen keskusmuseon tehtävänä on vastata luonnontieteellisten kansalliskokoelmien säilyttämisestä, kartuttamisesta ja ylläpitämisestä.

Ympäristöministeriön toimiala kattaa yhdyskuntia, rakennettua ympäristöä, asumista, ilmastonmuutoksen hillintää, luonnon monimuotoisuutta ja luonnonvarojen kestävää käyttöä sekä ympäristönsuojelua koskevat asiat. Ympäristöministeriö vastaa kulttuuriympäristöä, maisemaa ja rakennusperintöä koskevan lainsäädännön valmistelusta. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksille (ELY-keskuksille) kuuluu muun muassa alueiden käyttöön, rakentamisen ohjaukseen, kulttuuriympäristön hoitoon, luonnon monimuotoisuuden suojeluun ja rakennusperinnön hoitoon liittyviä tehtäviä. Suomen ympäristökeskus (SYKE) on ympäristöalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Se hallinnoi muun ohella maisemiin ja rakennettuun ympäristöön liittyvää tietoa.

Maa- ja metsätalousministeriö vastaa muun muassa maaseudun kehittämisestä sekä maa-, metsä- ja puutarhatalouteen, kala-, riista- ja porotalouteen ja maanmittaukseen liittyvistä asioista. Hallinnonalan virastoista ja laitoksista kulttuuriperintöön liittyvät muun muassa Maanmittauslaitos, Luonnonvarakeskus ja Suomen metsäkeskus.

Metsähallitus toimii maa- ja metsätalousministeriön ja ympäristöministeriön ohjauksessa. Ympäristöministeriö tulosohjaa Metsähallituksen Luontopalveluita, joka hoitaa maamme kansallis- ja luonnonpuistoja, muita suojelukohteita sekä erämaa- ja virkistysalueita. Se vastaa alueiden hoidosta, käytöstä ja yleisöpalveluista sekä useiden uhanalaisten lajien ja luontotyyppien valtakunnallisesta suojelusta ja seurannasta. Julkisilla hallintotehtävillä on myös lakisäateinen velvollisuus vaalia hallinnassaan olevaa kulttuuriomaisuutta.

Myös muiden ministeriöiden hallinnonaloille sisältyy suoraan tai epäsuorasti kulttuuriperintöön liittyviä asioita ja vastuuta. Liikenne- ja viestintäministeriön alainen Väylävirasto vastaa valtion tieverkon, rautateiden ja vesiväylien kehittämisestä sekä kunnossapidosta. Se myös hoitaa hallinnassaan olevia kulttuurihistoriallisesti arvokkaita kiinteistökohteita, kulttuuriympäristöjä ja kulttuuriomaisuutta. Valtionvarainministeriö ohjaa liikelaitoksena toimivaa Senaatti-kiinteistöjä, joka Puolustuskiinteistöjen kanssa hallinnoi merkittävää osaa valtion kiinteistövarallisuudesta. Ministeriön alainen Tulli toimii viranomaisena kulttuuriesineiden kansainvälisessä kaupassa. Oikeusministeriön tehtävänä on muun muassa koordinoita yhdenvertaisuutta ja demokratiaa koskevia asioita sekä huolehtia kielellisten oikeuksien toteutumisesta. Oikeusministeriö tukee saamelaiden kulttuuri-itsehallinnon kehittämistä ja sovittaa yhteen saamelaiden oikeuksien käsittelyä eri ministeriöissä. Ulkoministeriö vastaa valtion ulkomailla sijaitsevista kiinteistöistä. Sosiaali- ja terveysministeriön sekä työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonaloilla käsitellään kulttuuriperintöön kiinteästi liittyviä asioita, kuten ihmisten hyvinvointia sekä luovien alojen ja matkailun edistämistä.

Suomen korkeakoululaitos tuottaa laaja-alaisesti tutkittua tietoa kulttuuriperinnöstä sekä kouluttaa asiantuntijoita kulttuuriperintöorganisaatioihin. Yliopistot edistävät muun muassa tieteellistä ja taiteellista sivistystä ja antavat tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta. Ammattikorkeakoulujen tehtävänä on muun muassa antaa työelämän ja sen kehittämisen vaatimuksiin sekä tutkimukseen, taiteellisiin ja sivistyksellisiin lähtökohtiin perustuvaa korkeakouluopetusta ammatillisiin asiantuntijatehtäviin.

3.2 Kulttuuriperintöön liittyvä keskeinen lainsäädäntö, strategiat ja kansainväliset sopimukset

Kansallisessa lainsäädännössä kulttuuriperintöä koskevia säännöksiä sisältyy periaatteellisemmalla tasolla Suomen perustuslakiin ja yksityiskohtaisemmalla soveltamisalakohtaisella tasolla muuhun lainsäädäntöön. Useissa laeissa on säädetty erilaisia oikeuksia ja velvollisuuksia, jotka antavat mahdollisuuksia vaikuttaa kulttuuriperintöä koskeviin asioihin.

Suomen perustuslain mukaan vastuu kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Kulttuuriperintöä koskevaa lainsäädäntöä on viime vuosina päivitetty vastaamaan muuttuvan yhteiskunnan tarpeita. Samalla on tarkasteltu kulttuuriperinnön moninaisuutta ja yhdenvertaisuutta. Muun muassa laki yleisistä kirjastoista, museolaki ja laki kuntien kulttuuritoiminnasta on uudistettu 2010-luvun lopulla. 2020-luvun alussa uudistuksen kohteina ovat maankäyttö- ja rakennuslaki, muinaismuistolaki sekä arkistolainsäädäntö.

Ahvenanmaan itsehallintolain mukaan Ahvenanmaalla on lainsäädäntövalta muun muassa kulttuuriin, koulutukseen, muinaisjäännöksiin ja rakennussuojeluun sekä maankäyttöön liittyvissä asioissa. Saamelaisilla alkuperäiskansana on puolestaan saamelaisten kotiseutualueella omaa kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto siten kuin saamelaiskäräjälaissa ja muissa laeissa säädetään.

2010-luvulta alkaen on laadittu useita kulttuuriperintöön liittyviä strategioita ja ohjelmia. Tähän on vaikuttanut ymmärryksen vahvistuminen kulttuuriperinnön merkityksestä yhteiskunnan voimavarana.

Euroopan unionin Lissabonin perussopimukseen on kirjattu, että Euroopan unioni kunnioittaa kulttuuriensa ja kieltensä rikkautta ja monimuotoisuutta sekä huolehtii Euroopan kulttuuriperinnön vaalimisesta ja kehittämisestä. Lainsäädäntövalta kulttuuriin ja kulttuuriperintöön liittyvissä asioissa on kuitenkin jäsenmailla. Poikkeuksen muodostavat kulttuuriperinnön maastavientiin liittyvät asiat, jotka liittyvät tavaroiden vapaan liikkuvuuden rajoittamiseen. Euroopan unionilla on lukuisia kulttuuriperintöä koskevia toimia sekä ei-sitovia päätelmiä ja suosituksia.

Euroopan neuvostolla on kuusi kulttuuriperintöä koskevaa yleissopimusta, joiden aiheina ovat arkkitehtuurin suojelu, arkeologinen kulttuuriperintö, maisema, kulttuuriperinnön yhteiskunnallinen merkitys, audiovisuaalinen perintö sekä kulttuuriomaisuuteen kohdistuvat rikokset.

Unescon kulttuuriperintöä koskevien yleissopimusten aiheina ovat maailman kulttuuri- ja luonnonperintö, aineeton kulttuuriperintö, vedenalainen kulttuuriperintö, kulttuuri-ilmaisut, kulttuuriomaisuuden suojelu sekä kulttuuriesineiden luvaton tuonti ja vienti.

Suomi on saattanut voimaan useimmat Unescon ja Euroopan neuvoston kulttuuriperintöön liittyvistä sopimuksista sekä sitoutunut noudattamaan useita muita kansainvälisiä julistuksia, sopimuksia ja suosituksia. Saamelaisten osalta merkittävä on YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista, joka sisältää velvoitteita alkuperäiskansojen kulttuuriperinnön suojelemiseksi.

Kuvaus kulttuuriperintöön liittyvistä keskeisistä säädöksistä, kansainvälisistä sopimuksista ja strategioista, Euroopan unionin ja Euroopan neuvoston toimista sekä pohjoismaiden kulttuuriperintöpolitiikasta on liitteenä.

4 Toimintaympäristön muutossuunnat

Historiaa, kulttuuria ja kulttuuriperintöä arvostamalla, tutkimalla, ymmärtämällä, tulkitsemalla ja hyödyntämällä voidaan kehittää kaikkia neljää kestävyys- ja elämäntieteen ulottuvuutta vahvistavia toimintamalleja, rakenteita ja ratkaisuja. Muuttuvassa toimintaympäristössä tarvitaan toimia, jotta nämä mahdollisuudet tunnistettaisiin aiempaa paremmin osana laajempia yhteiskunnallisia muutoksia. Kulttuuriperintö on yksilöiden ja yhteisöjen identiteettien rakentumista tukevan, kulttuurista moninaisuutta ja yhdenvertaisuutta arvostavan ja vuorovaikutukseen pohjautuvan yhteiskunnan keskeinen voimavara. Se säilyy käytössä ja muuttuu ajassa.

4.1 Kulttuuriperintö osana kestävästä yhteiskunnasta

Ympäristön ekologisen kantokyvyn huomioon ottava kestävyysmurros edellyttää mittavia muutoksia taloudessa, teknologiassa ja kulttuurissa. Agenda 2030:n tavoitteiden saavuttamisessa ei maailmanlaajuisesti ole edistytty odotetulla tavalla. Ohjelman toimeenpanoa kehystää kiihtyvä ilmastonmuutos.

Siirtymä kohti kestävämpää yhteiskuntaa vaikuttaa eri tavoin eri aloilla ja yhteisöissä sekä ihmisten elämässä. Siksi on tärkeää pitää kiinni oikeudenmukaisuuden periaatteista ja turvata inhimillinen hyvinvointi muutosten keskellä. Kokonaisvaltaisesti kestävässä yhteiskunnassa huolehditaan, että oikeus kulttuuriperintöön toteutuu. Se voidaan nähdä osana ihmisoikeuksia, joiden toteutuminen on hyvinvoinnin perusta. Sivistyksellisiin oikeuksiin kuuluu, että kaikilla on oikeus päästä osalliseksi tiedosta ja kulttuurista. Kulttuuriperintö tarjoaa osallisuuden kokemuksia, jolle hyvinvointimme rakentuu.

Kulttuuriperinnön käyttöön, sen äärelle pääsyyn ja sen muodostumiseen liittyviä keskeisiä yhteiskunnan muutossuuntia ovat kielellisen ja kulttuurisen moninaisuuden ja yhdenvertaisuuden lisääntyminen, väestön ikääntyminen sekä maahan- ja maassamuutto. Erialaisten yleisöjen ja käyttäjien tavoittamiseksi tarvitaan yhä paremmin eri väestöryhmien tarpeet huomioon ottavia kulttuuriperintöpalveluita. Samalla myös kulttuuriperintöalan organisaatioiden rakenteita tulee voida tarkastella uudelleen ja pyrkiä lisäämään sekä asiantuntija- että johtotehtävissä työskentelevien kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta.

Alueellinen eriytyminen vaikuttaa kulttuuriperintöön erityisesti kaupunkien ja niiden lähiseutujen sekä harvaan asuttujen alueiden välisinä eroina. Alueellinen eriytyminen yhdistettynä niukkeneviin taloudellisiin resursseihin luo painetta kulttuuriperinnön saavutettavuudesta huolehtimiseen. Eriytymiskehitys vaikuttaa myös kulttuuriympäristöön. Kasvukeskuksissa tiivistyvän rakentamisen ja maankäytön muutokset tulee kyetä sovittamaan yhteen kulttuuriympäristöarvojen kanssa ja turvaamaan ympäristön laadukas kehittäminen. Väestöltään vähenevillä alueilla tulee puolestaan löytää tyhjenevälle ja vajaakäyttöiselle rakennuskannalle uusia käyttötarkoituksia. Lisäksi tulee löytää tapoja ylläpitää ja kehittää maaseudun kulttuurimaisemaa.

Arvojen ja asenteiden vastakkainasetteluun ajautumisen taustalla vaikuttavat osaltaan eriarvoisuus hyvinvoinnissa, varallisuudessa, tuloissa ja osaamisessa. Kulttuuriperinnön näkökulmasta kehitys edellyttää laajasti saavutettavien palveluiden kehittämistä. Erityisesti aineettoman kulttuuriperinnön merkitys yhteenkuuluvuuden tunteen vahvistajana, osallistumisen perustana ja merkityksellisyyden tunteen tuottajana voi lisätä keskinäistä luottamusta yhteiskunnassa.

Digitalisaatio mahdollistaa uusien liiketoimintamallien sekä parempien ja saavutettavampien palveluiden kehittämisen. Digitaalinen murros on kuitenkin paljon laajempi kuin pelkästään teknologinen tai taloudellinen muutos, sillä se vaikuttaa voimakkaasti elämäntapaamme ja yhteiskunnan rakenteisiin ja

muokkaa kulttuuriamme. Uuden sukupolven virtuaaliset ympäristöt ja hajautetut teknologiat kehittyvät nopeasti ja vaikeasti ennakoitavasti. Uusien teknologioiden käyttöönoton kulttuuriperintöalalla tulisi tapahtua siten että ihmisten yhdenvertaisuuteen, digitaaliseen hyvinvointiin ja ratkaisujen eettisyyteen kiinnitetään huomiota.

Kestävä elämäntapa yhden maapallon rajoissa edellyttää kulttuurisia muutoksia ja arvopohjan uudelleenarviointia. Kestävässä elämäntavassa merkityksellisyyden kokemus perustuu muihin arvoihin kuin ylikuluttamiseen. Luonnonvarojen käytön, tuotannon ja kuluttamisen muutoksilla turvataan hyvinvoinnin ja merkityksellisen elämän edellytykset sekä nykyisille että tuleville sukupolville.

4.2 Kulttuuriperintö ilmastonmuutoksessa

Ihmiskunnan suurimpia tulevaisuudenuhkia ovat ilmastonmuutos ja luontokato. Ilmastonmuutoksen hillitseminen ja luontokadon pysäyttäminen edellyttävät entistä vahvempia toimia kansainväliseltä yhteisöltä, valtioilta ja kaikilta yhteiskunnan sektoreilta, myös kulttuuriperintöalalta. Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman mukaisesti Suomen tavoitteena on olla hiilineutraali vuonna 2035 ja hiilinegatiivinen pian sen jälkeen.

Kulttuuriperintö on tulosta ihmisen toiminnasta ja tavoista käyttää luonnonvaroja, ja näin se myös heijastaa ihmisen suhdetta luontoon. Kulttuuriperintöä tutkimalla ja analysoimalla saamme tietoa siitä, miten ihmisen toiminta on vaikuttanut ympäristöön ja myötävaikuttanut ilmastokriisin syntyyn. Toisaalta se kertoo, miten ympäristön kanssa on eri aikoina kyetty elämään myös sopusoinnussa, miten ympäristöä on opittu arvostamaan ja suojelemaan ja miten esimerkiksi materiaaleja on pyritty säilyttämään ja käyttämään mahdollisimman pitkäkestoisesti. Kulttuuriperinnöstä ja siihen sitoutuneesta tiedosta on mahdollista löytää kestäviä malleja ja ratkaisuja ilmastonmuutoksen ja luontokadon hillitsemiseen.

Ilmastonmuutos vaikuttaa konkreettisesti myös kulttuuriperinnön ja -ympäristön säilymiseen. Olosuhteiden muutokset ja sään ääri-ilmiöiden lisääntyminen vaikuttavat rakennettuun kulttuuriympäristöön, arkeologisiin kohteisiin ja maisemiin ja voivat uhata niiden säilymistä. Muutoksiin on pyrittävä varautumaan ennakkoinnilla ja kehittämällä kohteiden hoitoa ja niiden tilan seuranta. Luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen ja luontokato vaikuttavat kulttuuriympäristöön ja näkyvät esimerkiksi perinnebiotooppien uhanalaistumisena ja luonnonperinnön köyhtymisenä. Keskilämpötilojen nopea nousu näkyy erityisesti arktisella alueella, jossa muutokset uhkaavat muun muassa alkuperäiskansojen perinteisiä elinkeinoja ja kulttuureja. Saamelaisille ilmastonmuutokseen sopeutuminen on kulttuurinen muutosprosessi, jossa tietotaitoa katoaa, korvautuu ja syntyy uutta. Ilmastotoimia, luonnon monimuotoisuuden suojelua ja kestävä kehitystä tarvitaan, jotta myös aineeton kulttuuriperintö säilyy tuleville sukupolville.

4.3 Kulttuuriperintö yllirajaisessa toimintaympäristössä

Kulttuuriperintöön vaikuttavat muutokset ovat yhä useammin globaaleja, eivätkä ne rajoitu valtioiden sisälle. Ilmastokriisin lisäksi talouden, yhteiskunnan ja turvallisuuden keskinäisriippuvuuksista on muistuttanut koronapandemia, joka on vaikuttanut monella tasolla ihmisten elämään ja yhteiskuntien toimintaan. On arvioitu, että suuri osa vaikutuksista voidaan ymmärtää ja nähdä vasta tulevien vuosien aikana. Kulttuuriperintöä uhkaavat myös luonnonkatastrofit, geopoliittisten jännitteiden kasvu, aseelliset konfliktit ja monet muut riskit.

Kulttuuriperinnön avulla on mahdollista kestää erilaisten kriisitilanteiden aiheuttamia henkisiä paineita ja toipua kriiseistä paremmin. Kulttuuriomaisuuden suojelu ja kulttuuripalveluiden toiminta on tärkeää turvata pitkäkestoisissa kriiseissä, jotka koettelevat jaksamista ja henkistä kriisinkestävyyttä. Suomen tulee

toimia tässä aktiivisesti sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Kansallisesti on tärkeää, että merkittävä kulttuuriomaisuus pystytään turvaamaan kaikissa turvallisuus- ja kriisitilanteissa. Kulttuuriomaisuuden tunnistaminen, varautumisen parantaminen ja viranomaisten yhteistyö turvaavat kulttuuriomaisuuden suojelua kaiken tyyppisissä häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

Erityisesti konfliktialueilla riskinä on myös kulttuuriesineiden laitton maastavienti ja siihen liittyvä kaupankäynti. Laittomasti maasta viedyt esineet ovat usein varastettuja tai peräisin esimerkiksi laittomilta arkeologisilta kaivauksilta. Suomi on sitoutunut Unescon kansainvälisiin sopimuksiin ja suosituksiin, joilla pyritään ehkäisemään ja korjaamaan kulttuuriperintöön kohdistuvia laittomia toimia. Kulttuuriesineiden maastavienti on Suomessa ja EU:ssa luvanvaraista ja uusimmilla EU-säännöksillä rajoitetaan myös maahantuontia. Tarkoituksena on turvata arvokkaan kulttuuriperinnön säilymistä erityisesti kolmansissa maissa ja estää laittomalla kaupankäynnillä tavoiteltavaa taloudellista hyötyä, joka ylläpitää muun muassa terrorismia ja muuta rikollista toimintaa.

Konfliktitilanteissa kulttuuriomaisuuden tuhoamisella voidaan tarkoituksellisesti vaikuttaa yksilöiden ja yhteisöjen identiteetin ja itsetunnon horjuttamiseen. Monet kulttuuriomaisuuteen luettavat kohteet ovat itsenäisyyden ja yhteenkuuluvuuden symboleja, ja niiden näkyvä turvaaminen häiriötilanteissa vahvistaa väestön turvallisuuden tunteen lisäksi yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Yhteenkuuluvuuden tunnetta voidaan pyrkiä horjuttamaan poliittisin tarkoituksin esimerkiksi mis- ja disinformaation keinoin. Digitalisoitumiskehityksen kautta muodostuu uusia turvallisuusriskejä ja kanavia hybridivaikuttamiselle. Kulttuuriperintöä ja historiaa voidaan käyttää hyväksi erojen korostamiseen ja vastakkainasettelua edistävien näkökantojen tai kiistanalaisten tulkintojen perusteluun. Tärkeää on tukea kriittisen medialukutaidon vahvistumista yhteiskunnassa.

4.4 Kulttuurinen osaaminen ja kulttuuriperintötieto vahvistavat yksilöä ja yhteiskuntaa

Kulttuurista osaamista on viime vuosikymmeninä kehitetty suunnitelmallisesti.

Kulttuuriperintökasvatuksen, koulutuksen ja kulttuuriperintötiedon saatavuuden varmistamisen kautta vahvistetaan sivistystä, yhteiskunnan kulttuurista pääomaa ja kriittistä ajattelua, joita tarvitaan kestävän ja hyvän tulevaisuuden rakentamisessa.

Myös kulttuuriperintöön liittyviä ristiriitoja ja yhteiskunnallisia kerrostumia on tunnistettu. Esimerkiksi kulttuuriin omimiseen liittyvät kysymykset ovat nousseet laajempaan tietoisuuteen. Jotta kulttuuriperintöä voidaan käyttää kestävästi ja arvostaen eri palveluissa, on tarpeen lisätä tietoisuutta eri ryhmien kulttuuriperinnöstä sekä kulttuuriperintöön liittyvistä eettisistä kysymyksistä. Samalla tuetaan kulttuurienvälisen ymmärryksen lisääntymistä moninaistuvassa yhteiskunnassa.

Kulttuuriperintöopetus ja -kasvatus, kulttuurinen kestävyys ja kulttuuri-identiteetin tukeminen sisältyvät varhaiskasvatussuunnitelman sekä opetussuunnitelmien perusteisiin. Moninainen kulttuuriperintö on mahdollista sisällyttää kaikkiin oppiaineisiin. Kunnissa toteutetaan myös täydentäviä kulttuurikasvatussuunnitelmia. Yhteistyötä tehdään myös koulujen ulkopuolisten toimijoiden, kuten kirjastojen, arkistojen, museoiden sekä muiden oppilaitosten, kulttuuri- ja taidetoimijoiden kanssa.

Historia- ja kulttuuriperintötiedon avulla voidaan vahvistaa kykyä kuvitella sellaista, mitä ei vielä ole. Ajallinen perspektiivi yhteiskunnalliseen muutokseen osoittaa, että asiat olisivat voineet mennä myös toisin. Ymmärrys menneestä tukee ymmärrystä tulevaisuudesta mahdollisuuksien horisonttina: uhiin vastaamisen lisäksi voidaan löytää tavoiteltavia tulevaisuuksia. Mahdollisuuksien hyödyntämiseksi on tarpeen vahvistaa kulttuuriperintöön liittyvää tutkimusta ja kulttuuriperintötiedon käyttöä päätöksenteon tukena.

Kulttuuriperintöala kehittyy voimakkaasti. Yhteiskunnan ja ihmisten monipuolistuviin tarpeisiin vastaaminen sekä kehittyvät työskentelytavat edellyttävät alan ammattilaisilta uusien tietojen ja taitojen jatkuvaa omaksumista.

4.5 Kulttuuriperintö kestävä kasvun aikakaudella

Ekologisesti ja sosiaalisesti kestävä kasvun lähtökohtana on, että talous tuottaa ihmisille hyvinvointia ympäristön kestävyysasettamissa rajoissa. Kulutus- ja tuotantotapojen muutos on keskeinen osa kestävä kehityksen ratkaisuja. Pelkät tuotantoon kohdistuvat kestävyyttä edistävät muutokset eivät yksin riitä, vaan tuotteiden ja palveluiden tulisi toimia myös ratkaisuina kestävyysshaasteisiin. Ympäristöä mahdollisimman vähän kuormittavien tuotteiden ja palveluiden ohella tarvitaan määrätietoisempaa panostamista hyvinvointia edistäviin uusiin kestäviin ratkaisuihin. Yhtenä lähestymistapana on hyvinvointitalous, jonka perusajatuksena on, että ihmisten hyvinvointi on keskiössä ja päätöksenteon lähtökohta. Talouden ja hyvinvoinnin eri osatekijöiden tarkastelulla saavutetaan taloudellisen, sosiaalisen, kulttuurisen ja ekologisen kestävyys nykyistä parempi tasapaino.

Tuotanto- ja kulutustapojen muutokset voivat vahvistaa kulttuuriperinnön merkitystä kestävä kasvun tuottajana sekä vetovoiman ja erottautumisen mahdollistajana. Kulttuuriperinnön suoraan ja välillisesti tuottamien hyötyjen näkökulmasta olennaista on, miten kulttuuriperintö onnistuu kiinnittymään meneillään oleviin muutoksiin. Kasvun tueksi tarvitaan myös suotuisa toimintaympäristö, jonka kehittämisestä julkinen ja yksityinen sektori kantavat yhdessä vastuuta. Kulttuuriperinnön syntymisen, karttumisen ja luovan uudelleenikäytön näkökulmasta on olennaista, että taiteellisen ja luovan työn tekemisen edellytykset on turvattu.

Kulttuuriperinnön taloudellinen potentiaali on tunnistettu, mutta sitä ei toistaiseksi ole täysimääräisesti hyödynnetty. Tietoa ja ymmärrystä kulttuuriperinnön taloudellisesta merkityksestä ja sovellustavoista taloudessa tulisi vahvistaa ja hyödyntää aktiivisesti. Näin tuetaan kulttuuriperinnön kestävä käyttöä sekä herätetään kiinnostusta erilaisiin kumppanuuksiin kulttuuriperintötoimijoiden, yritysten ja muiden toimijoiden välillä.

4.6 Julkisen hallinnon muutokset heijastuvat kulttuuriperintöpolitiikkaan

Yhteiskunnan muutokset, julkisen hallinnon uudistukset ja kiristyvät talousnäkymät vaikuttavat myös kulttuuriperintöön kohdistuviin julkisiin resursseihin. Julkisen hallinnon toiminnan reunaehtoihin vaikuttaa merkittävästi sote-uudistus. Kuntien tehtävinä jatkuvat muun muassa koulutus ja varhaiskasvatus, kulttuuri-, nuoriso- ja kirjastopalvelut, kuntasuunnittelu, maankäyttö ja kaavoitus sekä ympäristöpalvelut. Kulttuuriperinnön merkitys voi muutoksen myötä vahvistua kunnallisissa palveluissa, päätöksenteossa ja yhteistoiminnassa. Elävä aineeton kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristö ovat kuntien ja alueiden vetovimatekijöitä, joihin panostamalla voidaan lisätä ihmisten hyvinvointia ja viihtyvyyttä.

Kulttuuriperinnön rahoituspohjan laajentaminen ja yhteinen vastuunkanto tulevaisuudessa on tärkeää, jotta voidaan vastata julkisen talouden kehitykseen liittyviin epävarmuustekijöihin. Toimia tarvitaan sekä kulttuuriperintöalalta itseltään että sen toimintaa tukevilta ja siitä hyötyviltä tahoilta: kansalaisilta, yrityksiltä ja kolmannen sektorin toimijoilta sekä kaikilta toimialoilta.

5 Strategian tavoitteet ja toimenpidelinjaukset

Kulttuuriperintöstrategian tavoitteet ja toimenpidelinjaukset on koottu neljän luvun alle, joissa painottuvat

- ihmisten ja yhteisöjen omistajuus, vastuu ja osallistumismahdollisuudet
- luonto ja ilmastomuutos
- osaamisen ja oppimisen tukeminen ja vahvistaminen sekä
- kulttuuriperinnön taloudellisen potentiaalin kestävä hyödyntäminen.

Jokaisen luvun aluksi asetetaan tavoitteet vuodelle 2030. Tavoitteisiin liittyvät myös niitä toteuttavat toimenpidelinjaukset. Kaikki tavoitteet ja toimenpidelinjaukset on esitetty kootusti strategian lopussa.

5.1 Kulttuuriperintö omana ja yhteisenä

TAVOITTEET VUODELLE 2030

- Kaikkien oikeus kulttuuriperintöön toteutuu. Kulttuuriperinnön hyväksi toimitaan aktiivisesti.
- Tallennettu ja suojeltu kulttuuriperintö heijastaa moninaista yhteiskuntaa.
- Kulttuuriperinnön laaja yhteiskunnallinen merkitys on tunnistettu. Kulttuuriperintö on kaikkien hyvinvointia lisäävä voimavara.

Kaikkien oikeus kulttuuriperintöön toteutuu. Kulttuuriperinnön hyväksi toimitaan aktiivisesti

Oikeus kulttuuriperintöön tarkoittaa mahdollisuuksia toimia oman kulttuuriperintönsä hyväksi samalla kunnioittaen muiden kulttuuriperintöä. Nämä oikeudet kuuluvat kaikille. Vaikka eri ryhmien oikeuksissa on tapahtunut edistystä, kaikkien oikeudet kulttuuriin ja kulttuuriperintöön eivät edelleenkään toteudu. Erityisesti vähemmistöjen oikeuksien toteutumista on tarpeen edistää. Jokaisella tulee olla mahdollisuus osallistua kulttuuriperinnön määrittelyyn, toteuttaa kulttuuriperintöään ja tunnistaa itsensä siitä. Yksilöillä ja yhteisöillä on mahdollisuus omaksua ja luoda kulttuuriperintöä, mutta myös asettua sen ulkopuolelle tai luopua kulttuuriperinnöstä.

Osallisuus kulttuuriperintöön toteutuu sekä jokaisen omassa elämänpiirissä että myös omaehtoisessa kansalaistoiminnassa ja kulttuuriperintöön liittyvässä harrastustoiminnassa, vapaasti muodostuvissa ryhmissä, yhteisöissä ja yhdistyksissä sekä hyödyntämällä saatavilla olevia kulttuuriperintöpalveluita ja -aineistoja museoissa, kirjastoissa, arkistoissa ja muissa kulttuuriperintökohteissa. Moniarvoisessa yhteiskunnassa kulttuuriperintöalan toimijoilla on keskeinen rooli eri taustaisten yksilöiden ja ryhmien kulttuuristen tarpeiden tunnistamisessa ja tunnustamisessa, yhdenvertaisten mahdollisuuksien luomisessa suhteessa kulttuuriperintöön sekä vuoropuhelun vahvistamisessa eri sidosryhmien ja yleisöjen kanssa. Selkeä kieli ja selkokieli ovat tärkeitä välineitä osallisuuden lisäämisessä. Tietoisuus kulttuuriperinnöstä ja sen merkityksestä on edellytys ja ensimmäinen askel osallisuuteen ja aktiiviseen toimintaan kulttuuriperinnön hyväksi. Avoimesti saatavilla oleva digitaalinen kulttuuriperintö ja vuorovaikutteiset digitaaliset palvelut tukevat kaikkien oikeutta kulttuuriperintöön.

Intersektionaalisuuden käsitteellä kuvataan sitä, kuinka ihmisen ominaisuudet, kuten sukupuoli, ikä, toimintakyky, etninen tausta ja seksuaalinen suuntautuminen, risteävät ja vaikuttavat hänen identiteettiinsä, toimintamahdollisuuksiinsa ja asemaansa yhteiskunnassa. Intersektionaalista lähestymistapaa voidaan käyttää eriarvoisuuden purkuun sekä kulttuurisen moninaisuuden ja yhdenvertaisuuden huomioon ottavien palvelujen kehittämiseen myös kulttuuriperintöalalla.

Tietoisuus kulttuuriperintöalallaan eri aikoina vaikuttaneista toimintatavoista on viime vuosina lisääntynyt. Esimerkiksi keskustelu kulttuuriperinnön repatriaatiosta eli palauttamisesta ja representaatiosta eli ryhmien tai yksilön kuvaamisen tavoista tai niiden puutteesta ovat nostaneet esiin tapoja, joilla rajoja eri ryhmien välille on piirretty ja ylläpidetty. Tietoisuus on tehnyt näkyväksi myös jännitteitä, jotka liittyvät esimerkiksi kulttuuriseen omimiseen. Niiden käsittelyyn tarvitaan osaamisen lisäämistä sekä vuorovaikutusprosessien

kehittämistä varhaiskasvatuksesta lähtien. Näin taataan, että oikeus kulttuuriperintöön toteutuu myös mahdollisuutena vaikuttaa, miten ja kenen toimesta omaa kulttuuriperintöä esitetään, kuvataan ja käytetään.

Toimenpidelinjaukset

- Kaikkien yhdenvertaisia oikeuksia ja mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa kulttuuriperintöön tuetaan. Erityisesti vähemmistöjen kulttuuriperintöä koskevien oikeuksien toteutumista tuetaan.
- Kulttuuriperintöalan toimijoiden yhdenvertaisuusosaamista vahvistetaan.
- Eri ryhmien kulttuuriperintöön liittyvien oikeuksien toteutumista seurataan strategiakauden aikana.
- Kulttuuriperintöön liittyviä jännitteitä ja ristiriitoja tunnistetaan ja analysoidaan. Niiden käsittelyyn luodaan vuorovaikutteisia ja sovittelevia toimintamalleja.

Tallennettu ja suojeltu kulttuuriperintö heijastaa moninaista yhteiskuntaa

Kirjastoilla, arkistoilla ja museoilla sekä muilla kulttuuriperintöalan toimijoilla on kulttuuriperinnön tallentajina ja välittäjinä merkittävä rooli siinä, millaiseksi ymmärrys kulttuuriperinnöstä muodostuu. Rooliin kuuluu ymmärrys yhteiskunnassa kulloinkin vallitsevista arvoista ja asenteista ja niiden vaikutuksesta tallentamisessa ja välittämisessä tehtäviin linjauksiin ja valintoihin. Kulttuuriperintötoimijoilta edellytetään perehtyneisyyttä nykypäivän ilmiöistä ja niihin liittyvästä, eri ryhmille merkityksellisestä kulttuuriperinnöstä. Kulttuuriympäristön ylläpitämisessä ja kehittämisessä on tärkeää tunnistaa eri-ikäiset ja erityyppiset ympäristöt sekä arvojen ja arvostusten muuttuminen.

Kulttuuriperinnön tulkitseminen ja tulkintamahdollisuuksien tarjoaminen ovat osa kulttuuriperintöalan toimijoiden asiantuntijuutta. Alan ammattilaisten rinnalla kulttuuriperinnön määrittelyssä ja kartuttamisessa toimivat yksilöt ja yhteisöt, joiden osallistumismahdollisuuksia kulttuuriperintöalan organisaatiot voivat aktiivisesti edistää.

Nykydokumentointi ja nykykulttuurin tallentaminen sekä dokumentointi- ja tallennusmenetelmien kehittäminen ja monimuotoistuminen varmistavat osaltaan, että ymmärrys yhteisestä kulttuuriperinnöstämme syvenee ja laajenee uuden tiedon karttuessa ja yhteiskunnan muuttuessa. Tämä tunnistetaan yhä paremmin kirjastoissa, museoissa, arkistoissa ja muissa kulttuuriperintöorganisaatioissa. Kulttuurisen moninaisuuden tallentaminen ja välittäminen näkyvät toiminnan tavoitteissa ja osaamisen ja työmenetelmien monipuolistumisena. Digitaaliset vuorovaikutteiset työkalut tarjoavat yhteisöille välineen tallentaa myös itse omaa kulttuuriperintöään sekä jakaa ja käyttää sitä koskevaa tietoa.

Kulttuuriperintö vahvistuu yhteisenä tiedollisena ja sosiaalisena pääomana, kun yhä useammalla on mahdollisuus löytää itsensä yhteisistä tarinoista, vaikuttaa ympäristöönsä ja käyttää kulttuuriperintöä. Avoin ja saavutettava kulttuuriperintö tarjoaa identiteettien rakennusaineita: erilaisten ihmisten tarinat, tavat, esineet ja muut aineistot tulevat näkyviksi. Kulttuuriperinnön saatavuutta ja saavutettavuutta tulee vahvistaa siten, että ihmiset pääsevät ajasta ja paikasta riippumatta sen äärelle. Kulttuuriperinnön pitkäaikaissäilytyksellä varmistetaan osaltaan yhteiskunnan muisti ja kulttuuriperinnön hyödynnettävyys tuleville sukupolville.

Toimenpidelinjaukset

- Kulttuurisesti moninaisen kulttuuriperinnön dokumentoinnissa, tallentamisessa, säilyttämisessä ja välittämisessä kehitetään erilaisia toimintatapoja.
- Kulttuuriperintöä käytetään monipuolisesti.
- Kulttuuriperintöpalveluiden ja sisältöjen saatavuus ja saavutettavuus varmistetaan koko maassa.

- Digitaalisella tallentamisella ja teknologisilla valinnoilla varmistetaan kulttuuriperintötiedon pitkäaikainen säilyminen, käytettävyys, saatavuus ja saavutettavuus.

Kulttuuriperinnön laaja yhteiskunnallinen merkitys on tunnistettu. Kulttuuriperintö on kaikkien hyvinvointia lisäävä voimavara

Kulttuuriperintö ylittää toimiala- ja hallinnonalarajat ja kantaa sekä jaettuja että erityisiä merkityksiä ja arvoja. Kulttuuriperinnön vahvistuminen yhteisöjen voimavarana edellyttää laaja-alaista yhteiskunnallista keskustelua sekä ymmärryksen lisäämistä kulttuuriperinnön merkityksestä ihmisille ja yhteisöille.

Kulttuuriperintötoiminta vahvistaa osallisuutta, kuulumista ja kiinnittymistä. Vuoden 2021 kulttuuriperintöbarometrin mukaan 69 % vastanneista uskoo, että kulttuuriperintö edistää ihmisten hyvinvointia. Jotta hyvinvoinnin edellytykset voivat säilyä ja vahvistua, on tärkeää pitää kiinni oikeudenmukaisuuden periaatteesta, vähentää eriarvoisuutta ja vahvistaa ihmisten ja ihmisryhmien osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia. Kulttuuriperinnöllä voi olla rooli esimerkiksi kotoutumisessa. Muun muassa yhteisöjen elävää perinnettä hyödyntämällä on mahdollista vahvistaa ihmisten juurtumista uusille kotiseuduille ja edistää kaikkia osapuolia kunnioittavaa rinnakkaiseloä. Kiinnittymisen kokemuksen kautta yhteiskunnallinen yhteenkuuluvuus vahvistuu, mikä tukee yksilön, yhteisöjen ja yhteiskunnan resilienssiä.

Kulttuuriperinnöllä on vaikutusta yleiseen hyvinvointiin, mutta se tukee myös henkistä kriisinkestävyttä ja palautumista kriiseistä. Epävarmoina aikoina kulttuuri itsessään tai kulttuuriperintötoimintaan osallistuminen voivat tarjota mahdollisuuden yhdessä jaettuihin kokemuksiin ja vaikeaksi koettujen asioiden ja tunteiden käsittelemiseen. Esimerkiksi saamelaisia asuu kolmen Pohjoismaan alueella ja Venäjällä. Rajat ylittävä yhteistyö mahdollistaa jaetut kokemukset ja yhteisöllisyyden.

Kulttuurin ja taiteen hyvinvointivaikutuksista on tehty runsaasti tutkimuksia. Suomen maailmanperintökohteiden vuonna 2019 julkaistussa kävijätutkimuksessa todettiin vierailun maailmanperintökohteessa lisänneen eniten kävijöiden psyykkisiä hyvinvointi- ja terveysvaikutuksia. Myös WHO:n laaja tutkimuskoonti taiteen ja kulttuurin terveysvaikutuksista vuodelta 2019 nosti esiin taiteen ja kulttuurin yhteyden hyvinvointiin, terveyteen ja sosiaaliseen osallisuuteen läpi ihmisen elämänkaaren.

Euroopan neuvoston kulttuurin ja demokratian yhteyttä kuvaaviin IFCD-indikaattoreihin (Indicator Framework of Cultural Democracy) pohjautuvassa selvityksessä vuodelta 2016 havaittiin, että osallistuminen kulttuuriin on vahvasti yhteydessä luottamukseen ja muihin mukaan ottavan yhteiskunnan piirteisiin. Myös verkossa tapahtuvalla osallistumisella voi olla myönteinen vaikutus demokraattisiin asenteisiin.

Osallistumista kulttuuriperintöön voidaan aktiivisesti tukea poistamalla osallistumisen esteitä ja herättämällä kiinnostusta kulttuuriperintöä kohtaan. Digitaaliset välineet avaavat mahdollisuuksia osallistumisen tapojen monimuotoistumiselle. Paikallisesti tehtävä kulttuuriperintötyö tukee vaikuttamista omassa lähiympäristössä.

Kulttuuriperintöalan toimijoilla on mahdollisuus toimia yhteiskunnallisen, yhteisöllisen, osallistavan ja kestävyttä edistävän keskustelun foorumeina. Niillä on työhön hyvä lähtökohta kansalaisten vahvan luottamuksen ansiosta. Erityisesti kirjasto koetaan paikkana, joka on kaikkien yhteinen ja jonne jokainen uskaltaa tulla. Herättämällä keskustelua ja tarjoamalla tilaa neuvotteluun erilaisista näkökulmista kulttuuriperintöala ja kulttuuriperintötoimijat voivat olla mukana vahvistamassa demokratiaa.

Yhteiskunnan tulee huolehtia taloudellisten, hallinnollisten ja lainsäädännöllisten edellytysten luomisesta kulttuuriperintötyölle ja kulttuuriperintöalan toimijoille. Näiden edellytysten ajantasaisuudesta huolehtiminen ja kehittäminen on välttämätöntä, jotta kulttuuriperintötoimijat pystyvät vastaamaan

asetettuihin odotuksiin ja tavoitteisiin. Tehtävien laajentuessa ja monipuolistuessa on huolehdittava, että kulttuuriperinnön suojeluun, tallentamiseen, säilyttämiseen, hoitoon ja restaurointiin on käytettävissä riittävästi resursseja ja osaamista.

Lainsäädännön ajantasaisuutta ja toimivuutta tulee seurata sekä huolehtia kansainvälisten kulttuuriperintösopimusten toimeenpanosta. Tämä edellyttää suunnitelmallista ja ennakoivaa yhteistyötä viranomaisilta ja kohteiden omistajilta. Suomen on tärkeää kantaa kansainvälisesti vastuuta esimerkiksi kulttuuriomaisuuden suojelusta osallistumalla sekä ennaltaehkäisevään työhön että kriisien jälkihoitoon.

Toimenpidelinjaukset

- Kulttuuriperintöalan julkisen, kolmannen ja yksityisen sektorin toimijat ja tiedeyhteisö jakavat tietoa kulttuuriperinnön yhteiskunnallisista vaikutuksista.
- Monialaisella yhteistyöllä lisätään tietoa kulttuuriperinnön hyvinvointivaikutuksista ja kehitetään toimintamalleja niiden hyödyntämiseksi.
- Kulttuuriperintöalan taloudellisten, hallinnollisten ja lainsäädännöllisten toimintaedellytysten ajantasaisuudesta ja kehittämisestä huolehditaan.
- Aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön ja -omaisuuden suojelutoimien kansallisen kehittämistyön ohella osallistutaan alan kansainväliseen yhteistyöhön keskeisillä foorumeilla.

5.2 Kulttuuriperintö, luonto ja ilmastonmuutos

TAVOITTEET VUODELLE 2030

- Kulttuuriperintötiedot ja -taidot vauhdittavat siirtymistä kohti kestävämpää elämäntapaa.
- Kulttuuriympäristöjä käytetään ja hoidetaan kestävällä tavalla.
- Kulttuuriperintöalan toimijat ovat vähähiilisen ja kestävä toiminnan tiennäyttäjiä.
- Kulttuuriperintöarvot, luontoarvot ja ekologisen kestävyys tavoitteet on sovitettu yhteen.
- Kulttuuriperintöarvot ja niiden tarjoamat ratkaisut on otettu huomioon ilmastopolitiikassa.

Kulttuuriperintötiedot ja –taidot vauhdittavat siirtymistä kohti kestävämpää elämäntapaa

Ihmisillä tulee olla oikeus ja mahdollisuus kestävämpään elämäntapaan. Tämä edellyttää kokonaisvaltaista kulttuurista muutosta, joka suuntaa huomion rajattoman talouskasvun ja luonnonvarojen kestäättömän käytön sijaan henkiseen hyvinvointiin. Tarvitsemme sosiaalisesti ja taloudellisesti oikeudenmukaisen, koko yhteiskuntaa läpäisevän ekologisen siirtymän kestävä kehityksen yhteiskuntaan. Kulttuuriperintötoimijat voivat erilaisia sisältöjä ja tietoa tuottamalla toteuttaa ja tukea tätä muutosta sekä tarjota aineettomia hyvinvointitekijöitä aineellisen kuluttamisen tilalle.

Perinteiseen käsillä tekemiseen, rakentamiseen, luonnossa liikkumiseen tai luonnon kestäväan käyttöön liittyvät taidot pitävät sisällään tietoa ja osaamista kestävämmän elämäntavan rakentamiseksi. Menetelmäosaaminen ja materiaalitietoisuus tukevat kestävien tuotteiden ja palveluiden kehittämistä ja kiertotaloutta kertakäyttökulttuurin sijaan. Alkuperäiskansoilla on kestäväan elämäntapaan ja ympäristön muutokseen sopeutumiseen liittyvää perinteistä tietoa, jonka parempi hyödyntäminen edistää siirtymistä kohti kulttuurisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävämpää yhteiskuntaa.

Tuotantotapojen lisäksi kulttuuriperintöä hyödyntämällä voidaan myötävaikuttaa kulutustapojen muutokseen: perinteisiä, kestäviä elämäntapoja ja kestävyysmurrosta edistäviä teknologioita voidaan kehittää, suhteuttaa ja ottaa laajemmin yhteiskunnan käyttöön. Paikallisten materiaalien, kulttuurisen tiedon ja taitojen arvostusta sekä merkitystä kestävässä elämäntavassa tulee vahvistaa.

Kulttuuriperintöä tulee kestävyysnäkökulmasta kuitenkin tarkastella kriittisesti. Kulttuuriperintöön ovat tallentuneet niin kestävät kuin kestäättömät toimintatavat, joita analysoimalla voidaan sekä välttää virheitä että löytää koeteltuja, hyväksi havaittuja ratkaisuja.

Toimenpidelinjaukset

- Kulttuuriperintöalan toimijat edistävät kestävä elämäntapaa hyödyntämällä tutkimustietoa omassa toiminnassaan sekä välittämällä kulttuuriperintötietoa ja -taitoja.
- Tietoa eri ryhmien kulttuuriperinnöstä sekä kulttuuriperintöön liittyvistä eettisistä kysymyksistä vahvistetaan.

Kulttuuriympäristöjä käytetään ja hoidetaan kestäväällä tavalla

Suomen kansallisvarallisuudesta yli 80 % on rakennetussa ympäristössä. Rakennuksiin sitoutuu suuri määrä työtä, pääomia ja luonnonvaroja, kuten materiaaleja ja energiaa. Rakennuskanta on tärkein osa kansallisvarallisuuttamme. Sen ylläpito ja käyttö ovat keskeisessä roolissa myös hiilineutraaliustavoitteen saavuttamisessa. Rakennetun ympäristön korkea käyttöaste, kunnossapito ja oikea-aikainen korjaaminen vähentävät negatiivisia ilmastovaikutuksia ja luonnonvarojen kulutusta. Rakennusten purkaminen ja uusien rakentaminen tilalle on sen sijaan ilmastovaikutusten kannalta yleensä huonompi vaihtoehto. Kestävän kiinteistönpidon ja korjaamisen kulttuuria tulee arvostaa nykyistä enemmän ja tilatarpeita tyydyttää ensisijaisesti nykyisen rakennuskannan pohjalta.

Suomen arkkitehtuuripolitiikan tavoitteena on osaltaan edistää korkealaatuista rakennuskulttuuria, joka ottaa huomioon niin olemassa olevan rakennuskannan kuin uudisrakentamisenkin. Lähestymistapa nostaa esiin rakennetun ympäristön kulttuurisia arvoja ja arkkitehtuuria osana kulttuuriperintöä. Rakennusten käyttö, kunnostus ja korjaaminen säilyttävät kulttuurisia arvoja ja perinteitä. Suomessa on noin 1,5 miljoonaa rakennusta, joista 6 % on rakennettu ennen vuotta 1921 ja alle 20 % ennen 1950-lukua. Merkittävä osa vanhimmaista rakennusperinnöstä on kirkollista kulttuuriperintöä. Meillä on erityinen vastuu moneen muuhun Euroopan maahan verrattuna harvalukuisen vanhemman rakennuskantamme säilyttämisestä. Moderni, 1900-luvun jälkipuolen rakennuskanta on suuri haaste, jonka kestävä korjaamisen ratkaisuihin tulee kiinnittää erityistä huomiota.

Olemassa olevan rakennuskannan pitäminen käytössä on ilmaston ja rakennusten säilymisen kannalta tärkeää, mutta voi edellyttää käyttötarkoitusten muutoksia. Rakennuksia korjattaessa ja energiatehokkuutta parannettaessa toimenpiteet tulee sovittaa rakennuksen kulttuurihistoriallisiin arvoihin.

Perinteinen, luonnonmukainen maankäyttö, kuten laidunnus ja niitto, on vaikuttanut monimuotoisen luonnon muotoutumiseen. Perinneympäristöt tarvitsevat jatkuvaa hoitoa. Perinnebiotooppien hoitaminen ja niiden ennallistaminen auttavat niissä elävää uhanalaista lajistoa ja tukevat luonnon monimuotoisuutta ja torjuvat luontokatoa. Perinneympäristöjen hoidolla on myös tärkeä maisemallinen merkitys. Kulttuurimaisemien hoidossa tulee ottaa huomioon myös ilmastomuutos. Erityisesti saamelaisille maisema on keskeinen osa kulttuuriperintöä.

Arkeologisen kulttuuriperinnön säilymiseen voidaan vaikuttaa myös hoitamalla kohteita ja niiden ympäristöä. Suojeltujen jäännösten hoidon ja käytön tulee olla kestävä ja riittävästi resursoitua. Käynti hoidetuilla ja maastoon merkityillä kohteilla on hyvä tapa tutustua arkeologiseen kulttuuriperintöön ja oppia ymmärtämään ihmisen suhdetta ympäristöönsä kautta aikain. Perinnebiotoopeilta tunnetut arkeologiset jäännökset kertovat asutuksen ja maankäytön pitkäaikaisesta jatkuvuudesta. Tällaisilla alueilla arkeologisen kulttuuriperinnön hoito edistää myös luonnon monimuotoisuutta.

Toimenpidelinjaukset

- Kartoitetaan keinoja vakaakäytössä olevan rakennuskannan ja erityisesti rakennusperintökohteiden käyttöasteen nostamiseksi ja ylläpidon kehittämiseksi.
- Kehitetään rakennusten vähähiilisyiden, kiertotalouden ja ominaispiirteet huomioon ottavia korjauskonsepteja.
- Perinnebiotooppien ja muiden kulttuurimaisemien hoitoa ja merkitystä vahvistetaan.
- Arkeologisen kulttuuriperinnön suojelua sekä rakennetun kulttuuriympäristön säilymistä vahvistetaan kehittämällä kohteiden kestävä hoitoa ja ilmastomuutoksen vaikutusten seuranta.

Kulttuuriperintöalan toimijat ovat vähähiilisen ja kestävän toiminnan tiennäyttäjiä

Kulttuuriperintöalan toimijoilta odotetaan yhä enemmän kestävän kehityksen mukaisia toimia. Niitä pitää pystyä kuvaamaan, osoittamaan ja mittaamaan nykyistä paremmin. Kestävyyden kaikkien ulottuvuuksien huomioon ottamisen tulee olla kattavaa. Se tukee rakenteita, ohjausta, rahoitusta toiminnan sisältöjä ja vaikutuksia. Kulttuuriperintöalan kestävän kehityksen kädenjälkeä eli toiminnan positiivisia vaikutuksia on mahdollista lisätä kaikessa toiminnassa.

Kulttuuriperintöalalla on mahdollisuus toimia edelläkävijänä hiilineutraalia yhteiskuntaa ja kestävä elämäntapaa rakennettaessa. Alan tulee vahvistaa tietopohjaa kaiken toimintansa kestävydestä, tarkastella ja uudistaa käytäntöjensä ja toimintatapojansa sekä lisätä näkyvyyttään kestävän kehityksen edistäjänä. Esimerkiksi kulttuuriperintöä säilyttävien laitosten toiminnassa tämä tarkoittaa kokoelmien ja aineistojen kartuttamiseen ja säilyttämiseen liittyvien valintojen, arvojen ja toimintatapojen uudelleenarviointia kestävyden näkökulmista. Kulttuuriperintösisällöt tulee tuoda saataville ja saavutettaviksi kestävyttä tukevilla tavoilla.

Kulttuuriperintötiedon ja palveluiden saatavuutta voidaan parantaa huomattavasti digitaalisia palveluja ja sisältöjä kehittämällä. Samalla on kuitenkin kiinnitettävä huomiota digitaalisuuden tuottamaan hiilijalanjälkeen. Osittain digitalisaatio voi vähentää tarvetta fyysisen aineiston säilyttämiseen, osittain kyseessä on fyysisen rinnalle tuleva uusi tapa välittää ja hallinnoida kulttuuriperintöä. Näitä haasteita voidaan ratkoa esimerkiksi keskitetyillä resurssitehokkailla palveluilla sekä kiinnittämällä huomiota palvelinkeskusten hiilijalanjälkeen.

Toimenpidelinjaukset

- Kulttuuriperintöalan politiikkatoimissa ja rahoitusinstrumenteissa otetaan huomioon kestävyden näkökulmat.
- Kulttuuriperintöalalle luodaan ja otetaan käyttöön mittareita, jotka ilmaisevat kaiken toiminnan ekologista, taloudellista, sosiaalista ja kulttuurista kestävyttä.
- Kulttuuriperintöalan toimijat suuntaavat tavoitteellisesti toimintaansa kestävän kehityksen vahvistamiseen ja ottavat ilmastomuutoksen hillintään ja sopeutumiseen sekä kiertotalouteen liittyvät ratkaisut huomioon toiminnassaan.

Kulttuuriperintöarvot, luontoarvot ja ekologisen kestävyden tavoitteet on sovitettu yhteen

Kulttuuriperintöbarometrin (2021) mukaan ihmiset pitävät luontoympäristöä kaikkein tärkeimpänä vaalittavana kulttuuriperintönä. Puhdas ja monimuotoinen luonto nähdään myös tärkeimpänä tulevaisuuden kulttuuriperintönä. Kulttuuriperintö- ja luontoarvoja tulisi käsitellä nykyistä kokonaisvaltaisemmin ja eri toimijoiden yhteistyönä.

Ilmastotoimia, luonnon monimuotoisuutta ja kestävä kehitystä koskevassa päätöksenteossa ja tutkimuksessa tarvitaan lisää sektorit ylittävää yhteistyötä ja näiden asioiden valtavirtaistamista. Monitieteiselle tutkimukselle on tarve muun muassa energiatehokkuuden, kiertotalouden ja rakennusperinnön, sekä kulttuuriperinnön ja ilmastomuutoksen alueilla. Esimerkiksi maatalouden, metsienhoidon, energiantuotannon, liikenteen ja rakennusalan ilmastotoimilla on suoria ja epäsuoria vaikutuksia kulttuuriperintöön ja -ympäristöön. Osa näistä vaikutuksista on kulttuuriperinnön kannalta myönteisiä, osa kielteisiä, ristiriitaisia tai vaikeasti yhteen sovitettavia.

Esimerkiksi rakennusten energiatehokkuuden parantaminen, uusiutuvaan ja päästöttömään energiaan sijoittaminen, yhdyskuntarakenteen hajautumisen estäminen sekä lisä- ja täydennysrakentaminen saattavat olla rakennusperinnön kannalta haasteellista. Tällaisissa kysymyksissä on tarpeen tehdä entistä laajempaa ja ennakoivampaa yhteistyötä erilaisten arvojen yhteen sovittamiseksi.

Toimenpidelinjaukset

- Eri sektoreiden, kuten luonnon- ja kulttuuriperinnön suojelun, välistä yhteistyötä lisätään mm. yhteisten, ennakoivien suunnitelmien ja tietovarantojen yhteentoimivuudessa.
- Monitieteisiä tutkimusohjelmia edistetään.

Kulttuuriperintöarvot ja niiden tarjoamat ratkaisut on otettu huomioon ilmastopolitiikassa

Kulttuuriperinnöllä ja kulttuuriympäristöllä sekä niiden hoidolla vaikutetaan ilmastomuutoksen hillitsemiseen ja kestävä kehityksen tavoitteiden toteutumiseen. Kulttuuriperintöä tutkimalla, esimerkiksi erilaisten kokoelmien ja tietovarantojen avulla, saadaan tietoa luontokadosta, ilmasto-ongelmista ja elinympäristön muutoksista. Kulttuuriperintöalan toimijat voivat osaltaan auttaa löytämään ratkaisuja luonnon monimuotoisuuden köyhtymiseen sekä ilmastomuutoksen hillintään ja sopeutumiseen. Lisäämällä nämä näkökulmat nykyisiin ilmastostrategioihin ja -ohjelmiin parannetaan samalla Suomen ilmastopolitiikan vaikuttavuutta.

Kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristö otetaan huomioon myös ilmastomuutoksen sopeutumisen suunnitelmissa mm. sään ääri-ilmiöiden, lisääntyvien tulvien ja merenpinnan nousun osalta. Näin voidaan huolehtia arvokkaaksi koetun kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristöjen suojelusta ilmaston muuttuessa. Ilmastomuutos on jo vaikuttanut syvästi esimerkiksi saamelaiden ympäristöön, elinkeinoihin, kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Kulttuurin sopeutumisen tukeminen voi osaltaan vähentää näitä haittoja.

Ilmastomuutoksen sopeutumis- ja hillintätoiminnalla edistetään osaltaan kulttuuriperinnön säilymistä. Esimerkiksi lumisiin talviin liittyvä sekä sään ääri-ilmiöille altis kulttuuriperintö hyötyy sekä sopeutumisesta että hillinnästä. Kulttuuriperintö ja sen tarjoama jatkuvuus puolestaan toimii sopeutumisen tukena ihmisille.

Onnistuneen ilmastopolitiikan suunnittelussa ja toteutuksessa tulee huomioida ilmastotoimien vaikutukset kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. On tärkeää, että kulttuuriperintö nähdään paitsi mahdollisuutena ilmastopolitiikan suunnittelussa ja toteuttamisessa, myös ilmastomuutoksen vaikutuksilta suojeltavana ja suojaavana arvona.

Toimenpidelinjaukset

- Kulttuuriperintö sisällytetään ilmastomuutoksen hillintä- ja sopeutumis suunnitelmiin.
- Ilmastopolitiikkatoimien suunnittelussa arvioidaan vaikutuksia kulttuuriperinnön kannalta.
- Ilmastomuutoksen vaikutuksia aineettomaan ja aineelliseen kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöön seurataan.

- Kulttuuriperinnön vaalimisen kansainvälisiä toimia ja yhteistyötä vahvistetaan ilmastomuutokseen ja kestäväan kehitykseen liittyen.

5.3 Kulttuuriperintö, oppiminen, osaaminen ja tutkimus

TAVOITTEET VUODELLE 2030

- Sivistys, osaaminen sekä kyky hoitaa ja käyttää kulttuuriperintöä vahvistavat kulttuuriperintökasvatuksen ja elämänmittaisen oppimisen avulla.
- Kulttuuriperintöalan ammattilaisten osaaminen vastaa monipuolisesti alan ja yhteiskunnan muuttuvia tarpeita.
- Kulttuuriperinnön tutkimus on monitieteistä ja kansainvälistä ja sen tuloksia hyödynnetään laajasti.
- Kulttuuriperintötieto on kattavaa, ajantasaista, yhteentoimivaa ja laajasti käytössä.

Sivistys, osaaminen sekä kyky hoitaa ja käyttää kulttuuriperintöä vahvistavat kulttuuriperintökasvatuksen ja elämänmittaisen oppimisen avulla

Kulttuuriperinnön ja historian tuntemus sekä niiden arvostaminen vahvistavat sivistystä. Sivistys on merkityksellistä itsensä vuoksi, mutta myös myönteisen yhteiskunnallisen kehityksen tuottajana ja moniäänisen keskustelun mahdollistajana. Kulttuuri- ja kirjastopalvelujen ylläpitäminen tukee tiedollisten oikeuksien toteutumista, henkisen hyvinvoinnin säilyttämistä ja osallisuutta yhteiskuntaan.

Kulttuuriperintö ja siihen liittyvät arvot ja perinteet sisältyvät kasvatuksen ja opetuksen tavoitteisiin. Varhaiskasvatuksessa ja eri koulutusasteilla, mukaan lukien taiteen perusopetus ja vapaa sivistystyö, sekä lasten ja nuorten harrastustoiminnassa kulttuuriperintöä tarkastellaan monitieteisenä ja -taiteisena ilmiönä. Siihen perehdytään hyödyntämällä monipuolisesti erilaisia oppimisympäristöjä, työtapoja, oppimateriaaleja ja pedagogisia menetelmiä. Opetuksessa vahvistetaan yhteistyötä eri toimijoiden, kuten kirjastojen, museoiden, arkistojen, lastenkulttuurikeskusten ja kotiseutuyhdistysten kanssa.

Kulttuuriperintöbarometrin (2021) mukaan erityisesti vanhemmat ikäryhmät, joilla on takanaan elämäkokemusta ja pitkä oppimispolku, arvostavat kulttuuriperintöä. Kulttuuriperinnön arvostuksen vahvistuminen nuoremmassa ikäryhmissä on keskeistä, jotta kulttuuriperinnön säilyminen voidaan turvata.

Kulttuuriperinnön harrastaminen ja siihen liittyvä vapaaehtoistyö vahvistavat kulttuuri- ja paikallisidentiteettien muodostumista, kotoutumista sekä sosiaalista yhteenkuuluvuutta. Harrastamalla myös lapset ja nuoret vaikuttavat itse aktiivisesti kulttuuriperinnön muotoutumiseen. Digitaaliset palvelut ovat nuorille luonteva tapa tutustua kulttuuriperintöön ja käyttää sitä.

Vapaaehtoistyön ja harrastamisen sekä esimerkiksi kulttuuriperintöön liittyvien tapahtumien kautta syntyviä omakohtaisia kokemuksia tulee aiempaa aktiivisemmin hyödyntää sukupolvien välillä ja eri väestöryhmien kesken. Se mahdollistaa osaltaan uuden ja vanhan kulttuuriperintötiedon, taitojen ja osaamisen siirtämisen sekä kulttuuri- ja paikallisidentiteetin muodostumisen ja kotoutumisen.

Kulttuuriperintökasvatus luo valmiudet kulttuuriperinnön tunnistamiseen, määrittelyyn, siirtämiseen, välittämiseen ja uuden kulttuuriperinnön luomiseen. Kulttuuriperintökasvatuksessa kulttuuriperintöä tarkastellaan, koetaan ja luodaan moniaistisesti ja eri tavoin tuotettua tietoa käyttäen. Tämä edistää sekä oman että itselle vieraampien kulttuuriperintöjen tuntemusta ja arvostusta, harjoittaa ja kehittää kädentaitoja sekä vahvistaa kulttuuriperinnön lukutaitoa ja kulttuurista osaamista. Erityisesti tulee kiinnittää huomiota vähemmistöjen kulttuuriperintöjen tunnetuksi tekemiseen.

Kulttuuriperintökasvatuksen aktiivinen toteuttaminen ja kehittäminen tulee ottaa huomioon sekä koulutuksessa että omaehtoisessa oppimisessa.

Toimenpidelinjaukset

- Kulttuuriperintökasvatuksen merkitystä opetussuunnitelman perusteissa, tutkintojen perusteissa ja varhaiskasvatussuunnitelmissa ja lasten ja nuorten harrastustoiminnassa sekä näihin aloihin liittyvissä kehittämistoimissa vahvistetaan.
- Omaehtoista elinikäistä oppimista tuetaan lisäämällä kaikenikäisten mahdollisuuksia monimuotoiseen kulttuuriperinnön harrastamiseen ja informaaliin oppimiseen.
- Opetushenkilöstön pedagogista osaamista kulttuuriperintökasvatuksessa kehitetään. Kulttuuriperintökasvatukseen liittyvien pedagogisten materiaalien, menetelmien ja työkalujen kehittämistä tuetaan.
- Kulttuuriperintösisältöjen ja oppimateriaalien yhteentoimivuutta ja käytettävyyttä kehitetään yhteistyössä kulttuuriperintöalan toimijoiden kanssa.
- Saamelaislasten ja -nuorten mahdollisuuksia oppia omasta kulttuuriperinnöstään vahvistetaan.

Kulttuuriperintöalan ammattilaisten osaaminen vastaa monipuolisesti alan ja yhteiskunnan muuttuvia tarpeita

Kulttuuriperintöalan kytkökset yhteiskunnan eri osa-alueille kuten tutkimukseen, koulutukseen, kasvatukseen, viestintään, aluekehitykseen, sosiaali- ja terveysalaan, matkailuun, maatalouteen, infrastruktuureihin ja elinkeinoihin tunnistetaan nykyistä kattavammin. Kulttuuriperintöalan toimijat tuottavat aktiivisesti tietoa päätöksenteon tueksi myös muille toimialoille ja osallistuttava yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Kulttuuriperintöalalla tarvitaan uudenlaista osaamista ajankohtaisen tiedon tuottamiseksi yhteiskunnan tarpeisiin. Tulevaisuudessa esimerkiksi laaja-alainen liiketoimintaosaaminen, viestintäosaaminen sekä juridinen osaaminen ovat tärkeitä erilaisissa verkostoissa toimimiseksi. Lisäksi tarvitaan taitoa rakentaa toimivia kumppanuuksia sekä yhdistää ja analysoida tietoa. Toisaalta myös perinteisten kädentaitojen, kuten restaurointiosaamisen, jatkuvuudesta tulee huolehtia.

Kulttuuriperinnön asiantuntijuus muodostuu monipuolisesta ja usealla tieteenalalla toteutettavasta koulutuksesta ja tutkimuksesta. Kulttuuriperintöalan ammattilaisten saatavuus on varmistettava myös jatkossa selvittämällä osaamisen katvealueet, ennakoimalla tulevaisuuden osaamistarpeita ja turvaamalla riittävät koulutuspaikat. Täydennyskoulutuksen kattavalla tarjonnalla ja riittävällä saatavuudella tulee huolehtia alan ammattilaisten ammattitaidon ylläpitämisestä ja uudistumisesta.

Historian sekä kulttuuriperinnön kerrostuneisuuden ja erityispiirteiden tunteminen on tunnistettava osaksi kaikkien alojen koulutussisältöjä ja ammatti-identiteettejä. Kulttuuriperintöön liittyvät osaamistarpeet otetaan riittävästi huomioon sekä tutkimoon johtavassa että täydennyskoulutuksessa eri ammattiryhmissä. Eri ammattiryhmien koulutukseen sisältyviä asiakokonaisuuksia ovat esimerkiksi rakentaminen ja korjaustoiminta, arkistoaineistojen massadigitointi, sekä juridiset erikoisalalat kuten immateriaalioikeus.

Toimenpidelinjaukset

- Kulttuuriperintöalan osaamistarpeet selvitetään ja osaamistarpeiden ennakointia kehitetään.
- Osaamista ja koulutusta kehitetään vastaamaan sekä kulttuuriperintöalan omiin että yhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin ja tukemaan sivistystä ja luovuutta.

- Kulttuuriperintöosaamisen tunnistamista ja tunnustamista edistetään. Kulttuuriperintöalan asiantuntijoiden työllistymismahdollisuuksia ja kulttuuriperintöosaamisen hyödyntämistä edistetään.

Kulttuuriperinnön tutkimus on monitieteistä ja kansainvälistä ja sen tuloksia hyödynnetään laajasti Kulttuurin, kulttuuriperinnön, historian, kielen ja taiteen tutkimus on Suomessa laajaa. Esimerkiksi tiede- ja taidekorkeakouluissa koulutetaan alan osaajia ja tutkijoita. Heidän työnsä tuloksena syntyy myös kulttuuriperintöä.

Merkittävä osa huomisen kulttuuriperinnöstä muodostuu tämän päivän audiovisuaalisesta, visuaalisesta ja esittävästä taiteesta sekä käsi- ja taideteollisuuden, muotoilun ja arkkitehtuurin tuotteista ja palveluista. Tämän vuoksi taiteen, kulttuurin ja luovien alojen elinvoima ja kehittyminen ovat edellytyksiä monimuotoisen kulttuuriperinnön syntymiselle. Tärkeässä roolissa on myös kieli, joka on yhtäältä aineettoman kulttuuriperinnön keskeinen välittäjä ja toisaalta itsessään kulttuuriperintöä.

Kulttuuriperintöä hyödyntävä tutkittu, avoin ja luotettava tieto toimii vastavoimana disinformaatiolle ja kybervaikuttamiselle. Tämän vuoksi on tärkeää huolehtia kulttuuriperinnön säilyttämisestä, säilymisestä, saatavuudesta ja saavutettavuudesta. Se lisää myös yhdenvertaisuutta, kulttuuriperinnön arvostusta, monimuotoisuutta ja näkyvyyttä. Tutkimus tarjoaa syvällistä ja oikeaa tietoa omasta ja muiden historiasta ja kulttuuriperinnöstä, lisää ymmärrystä ja omistajuutta ja tuo kulttuuriperintötietoa lähemmäs jokaisen arkea.

Kulttuuriperinnön tutkimuksella on oltava resurssit, jotka mahdollistavat tutkimuksen pitkäjänteisyyden. Alan perustutkimuksen edellytykset turvataan, tutkijoiden uran jatkuvuuteen ja kansainvälisyyteen panostetaan ja korkeakouluilla ja tutkimuslaitoksilla on mahdollisuus edistää soveltavaa tutkimusta monipuolisesti eri sidosryhmien kanssa. Korkeakoulujen, tutkimuslaitosten, museoiden, kirjastojen ja arkistojen keskinäistä yhteistyötä ja vuoropuhelua tuetaan kulttuuriperinnön tutkimuksen vaikuttavuuden lisäämiseksi.

Kulttuuriperintöalan tutkijat, korkeakoulut ja instituutiot tuovat tieteellisesti tutkitun ja luotettavan tiedon kaikkien saataville. Kun tieto kulttuuriperinnöstä, kulttuuriperintökohteista ja yhteiskunnan menneisyydestä on ajantasaista ja päivittyy uuden tutkimustiedon myötä, voidaan ymmärtää paremmin myös nykytilanteen taustalla vaikuttavia ilmiöitä ja rakenteita. Monipuolisen ja monitieteisen tutkimuksen turvaamisella varmistetaan yhteiskunnan kulttuurisen monimuotoisuuden näkyvyys ja vahvistetaan moniäänisyyttä.

Toimenpidelinjaukset

- Kulttuuriperinnön perustutkimuksen resurssit turvataan ja soveltavan tutkimuksen edellytyksiä tuetaan. Tutkimuksen monitieteisyyteen ja kansainvälisyyteen panostetaan.
- Kulttuuriperinnön tutkimuksen ja kulttuuriperintötiedon laajaa hyödyntämistä ja näkyvyyttä vahvistetaan. Alan tutkijoita rohkaistaan aktiiviseen yhteiskunnalliseen keskusteluun ja osallistumiseen.

Kulttuuriperintötieto on kattavaa, ajantasaista, yhteentoimivaa ja laajasti käytössä

Kulttuuriperintöä ja sitä koskevaa tietoa tuottavat, käyttävät, hoitavat ja säilyttävät yksityiset ihmiset, erilaiset yhteisöt ja instituutiot, taiteen ja kulttuurin ammattilaiset ja harrastajat, tutkijat, yritykset ja julkinen sektori. Erityinen vastuu tiedon tallentamisessa ja tietoperustan kehittämisessä osana tehtäviään

on kansallisilla virastoilla ja laitoksilla sekä kirjastoilla, arkistoilla ja museoilla. Ne turvaavat tiedon avointa saatavuutta ja yhteentoimivuutta ja vahvistavat kulttuuriperinnöstä kiinnostuneiden mahdollisuuksia osallistua tiedon tuottamiseen. Saavutettava ja luotettava kulttuuriperintötieto edistää yhdenvertaisuutta ja tukee kulttuuriperinnön säilymistä. Se hyödyttää opetusta, koulutusta, tutkimusta, datataloutta, kaupunkisuunnittelua ja matkailua.

Digitaalisen tiedon merkitys kasvaa edelleen. Digitaalisuuteen liittyviä mahdollisuuksia ei kuitenkaan ole hyödynnetty koko laajuudessaan. Tekoäly tuo menetelmiä kulttuuriperintöä koskevan tiedon tuottamiseen, tutkimiseen ja hyödyntämiseen esimerkiksi sisältöä analysoimalla. Tekoälyn avulla voidaan tarkastella, tutkia ja hyödyntää kulttuuriperintötietoa eri aloilla uusin tavoin. Virtuaaliset ja lisätyn todellisuuden ympäristöt mahdollistavat kulttuuriperinnön kokemisen vuorovaikutteisesti ja muuttavat oppimisen tapoja.

Digitaalisessa muodossa oleva tieto, avoimet tietokannat ja digitaaliset teknologiat saavuttavat yhdenvertaisemmin yhä useamman, alueellisesti ja globaalisti. Laajamittaisella digitoinnilla voidaan tukea jokaisen oikeutta päästä oman kulttuuriperintönsä äärelle. Teknologian hyödyntäminen ei kuitenkaan riitä, vaan samalla tulee huolehtia digitaitojen ja tiedonhankintataitojen kehittämisestä sekä mahdollistaa uusien tulkintojen esittämistä kulttuuriperinnöstä.

Tiedon yhteentoimivuutta tuetaan käyttämällä ja kehittämällä kansainvälisesti yhteisiä standardeja. Tiedon avaamisesta on monia hyviä esimerkkejä, kuten Finna.fi-palvelu. Kulttuuriperintöaineistot hyödyttävät myös muuta tutkimusta; esimerkiksi digitoidut sanomalehdet tarjoavat tietoa ilmastontutkimukseen.

Erityisen kriittistä on digitaalisen pitkäaikaissäilytyksen turvaaminen, sillä pitkällä aikajänteellä digitaalinen aineisto voi olla ainoa ilmenemismuoto, jos fyysinen tai aineeton kulttuuriperintö jostain syystä vaarantuu tai tuhoutuu.

Toimenpidelinjaukset

- Kulttuuriperintöalan toimijoiden mahdollisuuksia digitointiin vahvistetaan.
- Keskeisen kansallisen digitaalisen kulttuuriperintöaineiston pitkäaikaisesta ja pysyvästä säilyttämisestä, saatavuudesta, saavutettavuudesta ja hyödynnettävyydestä huolehditaan.
- Korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja kulttuuriperintöalan toimijoiden keskinäistä yhteistyötä tuetaan.
- Kulttuuriperintötietoa jaetaan ja hyödynnetään aktiivisesti. Tietoperustan kehittämisestä ja tiedon yhteentoimivuudesta huolehditaan.

5.4 Kulttuuriperintö ja talous – kestävästi ja luovasti

TAVOITTEET VUODELLE 2030

- Kulttuuriperintö tunnistetaan yhteiskunnan yhteisenä pääomana.
- Kulttuuriperinnön kunnianhimoisen kehittämisen rahoitus pohja on laajentunut ja sen säilyttämistä turvataan julkisin varoin.
- Kulttuuriperintö on yhä merkittävämpi voimavara luovalle taloudelle ja muulle liiketoiminnalle.
- Kulttuuriperinnön erityislaatua ja itseisarvoa kunnioitetaan taloudellisessa toiminnassa.

Kulttuuriperintö tunnistetaan yhteiskunnan yhteisenä pääomana

Kulttuuriperintö on merkittävä yhteiskunnallinen pääoma. Sen arvot liittyvät aineellisiin arvoihin, kuten asiakirjoihin, kokoelmiin ja rakennuksiin, mutta myös aineettomaan arvонуontiin, inhimilliseen pääomaan ja osaamiseen. Jotta kulttuuriperintöpääomaan investointi tuottaisi kestävä kasvun mukaista aineetonta ja

aineellista hyvinvointia, on sen hyvästä hoidosta ja taloudellisesta tuottavuudesta huolehdittava osaavasti ja yhteistyössä eri toimijoiden kesken.

Kulttuurialojen osuus vuonna 2019 oli 3,1 % Suomen bruttokansantuotteesta. Euroopan unionissa vastaava luku vuonna 2019 oli 4,4 %. Investoiminen kulttuuriperintöön tuottaa myös taloudellisia kerrannaisvaikutuksia esimerkiksi alan toimijoiden hankintojen ja palveluiden ostoina, maksettujen palkkojen tuottamana ostovoimana ja verotuloina sekä synnyttämällä kysyntää muiden alojen palveluille. Kulttuuriperintöön investoidun pääoman tuottoa arvioitaessa on otettava huomioon taloudellisen arvon lisäksi myös muita tuottoja kuten hyvinvoinnin kasvu, sosiaalisen, kulttuurisen ja sivistyspääoman kasvu ja yhteiskunnalle ja väestölle tuotettujen palveluiden ja hyötyjen arvo. Kulttuuriperintöalan taitojen hyödyntäminen voi avata uusia mahdollisuuksia yrittäjyydelle ja työllisyydelle.

Aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä hyödynnetään taloudellisessa toiminnassa suoraan tai välillisesti kilpailukyvyyn lisäämiseksi ja erottautumisen vahvistamiseksi. Alueet ja kunnat profiloituvat nähtävyyksien, tapahtumien ja perinteiden kautta. Alueelliset erityispiirteet löytyvät usein luonnosta, kielestä, kulttuurista ja historiasta. Viihtyisän ja vetovoimaisen asuin- ja yritys ympäristön luomisessa kulttuuriympäristöllä on merkittävä rooli. Ottamalla huomioon ajallinen kerrostuneisuus ja kulttuuriympäristön erityispiirteet kaupunkisuunnittelussa, kaavoituksessa ja aluekehittämisessä luodaan laadukkaita ympäristöjä, jotka toimivat kilpailutekijöinä ja nostavat alueiden arvoa houkuttelemalla matkailijoita, uusia asukkaita ja yksityisiä investointeja. Osallistavan suunnittelun avulla voidaan lisätä myös asukkaiden vaikutusmahdollisuuksia ja vahvistaa moninaisuutta ja demokratiaa.

Matkailu- ja ravintolapalvelut sekä tapahtuma-ala lisäävät veto-, pito- ja lumovoimaansa hyödyntämällä näitä samoja aineksia markkinoinnissaan ja palveluidensa sisällöissä. Parhaiten kulttuuriperintökohteiden ja -kohteiden merkitys on tunnistettu ehkä juuri matkailussa. Vuonna 2016 kulttuuriperintökohteista kiinnostuneiden ja niissä vierailneiden osuus ulkomaisista lomamatkailijoista oli 61 %. Vuoden 2017 Eurobarometrissa 68 % vastanneista arvioi, että kulttuuriperintö voi vaikuttaa heidän matkakohteensa valintaan. Suomessa vuoden 2021 Kulttuuriperintöbarometri osoitti, että 80 % vastaajista halusi nähdä kulttuuriperintöä matkustaessaan.

Kulttuuriperintöön liittyvistä aluetaloudellisista vaikutuksista on käytettävissä jonkin verran tutkittua tietoa. Vuonna 2013 tehdyssä Vaasan yliopiston Suomen museoliitolle tuottamassa tutkimuksessa arvioitiin museoiden aluetaloudelliset vaikutukset kerrannaisvaikutuksineen noin 340–500 miljoonaksi euroksi. Selvitysten mukaan taloudellisista voitoista pienempi osa palautuu kulttuurilaitoksille, ja huomattavasti suurempi osa kanavoituu yhteiskunnan muihin toimintoihin, kuten matkailu- ja ravintola-alalle.

Vaikka kulttuuriperinnön potentiaali taloudellisessa toiminnassa on tunnistettu, ei sitä vielä ole riittävässä määrin hyödynnetty. Lisäämällä ja jakamalla tietoa kulttuuriperinnön taloudellisesta merkityksestä sekä kestävästä käyttötavoista tuetaan kulttuuriperinnön taloudellisen merkityksen kasvua. Jotta tämän pääoman arvo säilyy, on huolehdittava kulttuuriperinnön hoitamisesta ja kehittämisestä. Esimerkiksi kulttuuriympäristön hoitoon, kunnossapitoon ja kehittämiseen sijoitettavat voimavarat ja museoiden ja kulttuuriperintökohteiden toimintaedellytyksistä huolehtiminen ovat välttämättömiä investointeja pääoman arvon säilyttämiseen ja sen tuottavuuden kehittämiseen.

Toimenpidelinjaukset

- Kulttuuriperinnön taloudellisten, työllistävien ja alueelliseen vetovoimaan liittyvien vaikutusten seuranta kehitetään.
- Kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöihin pohjautuvaa kestävä matkailua edistetään.
- Pääoman arvoa ylläpidetään huolehtimalla kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristön hoitamisesta ja kehittämisestä.

Kulttuuriperinnön kunnianhimoisen kehittämisen rahoituspohja on laajentunut ja sen säilyttämistä turvataan julkisin varoin

Kulttuuriperinnön omistajuus ja vastuu sen ylläpidosta ja kehittämisestä jakautuvat yhteiskunnassa laajasti kuntien, yhdistysten, säätiöiden, yritysten ja yksityishenkilöiden sekä valtion kesken. Säilyttämiseen liittyvistä velvoitteista huolehtimalla on mahdollista ylläpitää ja kehittää omaisuuden arvoa ja luoda uusia mahdollisuuksia sen hyödyntämiselle. Toimijoiden välisillä kumppanuuksilla voidaan edistää kulttuuriperinnön myönteisten vaikutusten laajenemista yhteiskunnan eri sektoreille.

Kansalaisten näkemyksiä selvittäneen kulttuuriperintöbarometrin (2021) mukaan 76 % vastaajista katsoo, että kulttuuriperinnön suojeluun ja hoitamiseen tulee käyttää julkisia varoja. Lisäksi 58 % vastaajista on sitä mieltä, että suojeluun ja hoitamiseen tulee käyttää yksityisiä varoja. 75 % mukaan valtion tulee tukea taloudellisesti niitä, jotka säilyttävät ja hoitavat kulttuuriperintöä.

Julkisten varojen käyttäminen kulttuuriperinnön suojeluun ja hoitamiseen koetaan siten oikeutetuksi. Valtio on sitoutunut myös kansainvälisissä sopimuksissa kulttuuriperinnön suojeluun. Julkisin varoin on siten perusteltua turvata yhteisesti arvokkaaksi ja merkitykselliseksi koetun kulttuuriperinnön suojelusta ja hoitamisesta aiheutuvia kustannuksia. Julkisin varoin tuotetaan myös tarvittavia viranomais- ja asiantuntijapalveluita sekä tuetaan yksityisen sektorin kulttuuriperintöpalveluja tuottavia toimijoita. Julkisen sektorin rahoitusta puoltavat myös ne välilliset hyödyt ja kustannussäästöt, joita investoinnit kulttuuriperintöön tuottavat. Pienilläkin avustuksilla on todettu olevan merkittäviä heijastusvaikutuksia investointien siemenrahoituksena ja kannustimena.

Julkisen talouden kiristyminen vaikuttaa myös kulttuuriperintöön kohdentuvan rahoituksen näkymiin. Kulttuuriperinnön yhteiskunnallisen ja taloudellisen merkityksen hyödyntämiseksi ja kasvattamiseksi tarvitaan kestävä rahoituspohja, jolla huolehditaan kulttuuriperinnön säilymisen ja kunnianhimoisen kehittämisen edellytyksistä. Yksityisen sektorin voimavarojen kohdentumista kulttuuriperinnön hoitoon kilpaillun rahoituksen, kumppanuuksien ja muiden väylien kautta on tarpeen kannustaa ja kehittää. Perinteisten rahoitusmuotojen ja avustusten rinnalle kehitetään uusia, kannustavia rahoituskeinoja, jotka edistävät julkisen ja yksityisen sektorin yhteistä vastuunkantoa kulttuuriperinnöstä. Lisäksi edellytyksenä on, että saatavilla on ajantasaista tietoa ja osaamista kulttuuriperinnön hoidosta, säilyttämisestä ja korjaamisesta. Yksityisen sektorin investointien lisäämiseksi tulee selvittää myös esimerkiksi verotuksellisten kannustimien kehittämistä.

Tavoitteena on, että yrityssectorilla tunnistetaan nykyistä vahvemmin yhteiskuntavastuu kulttuuriperinnöstä. Yrityksen yhteiskuntavastuulla viitataan kestävä kehityksen edistämiseen ja vastuulliseen liiketoimintaan, jossa otetaan huomioon toiminnan vaikutuksia ympäröivään yhteiskuntaan. Vastuulliseen toimintaan kuuluvat muun muassa ihmisoikeuksien kunnioittaminen ja ympäristövaikutusten arvioiminen. Kulttuuriperinnön osalta yhteiskuntavastuun kantaminen tarkoittaa yrityksen vastuuta oman kulttuuriperintönsä hoitamisesta ja ylläpitämisestä sekä yhteisen aineettoman ja aineellisen kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristön arvostuksesta omassa toiminnassaan. Hyvin hoidettu kulttuuriperintö on yrityksen maineen ja kilpailukyvyyn kannalta merkittävä positiivinen voimavara.

Toimenpidelinjaukset

- Nykyisten rahoitusmuotojen kehittämistä ja mahdollisuuksia uusille kannustimille selvitetään (esim. verotukselliset keinot).
- Yksityisellä sektorilla on tunnistettu yhteiskuntavastuu kulttuuriperinnöstä.
- Julkisin varoin turvataan yhteisesti arvokkaaksi koetun kulttuuriperinnön suojelu ja säilyttäminen.

Kulttuuriperintö on yhä merkittävämpi voimavara luovalle taloudelle ja muulle liiketoiminnalle

Luova talous on luovista aloista ja luovasta osaamisesta syntyvää liiketoimintaa, joka tuottaa taloudellisen arvon lisäksi muun muassa kulttuurista ja sosiaalista arvoa. Luovan talouden arverkot muodostuvat eri toimijoiden monimutkaisesta vuorovaikutuksesta. Kulttuuriperintö tunnistetaan voimavarana, kun kehitetään muun muassa elämyksellisten ympäristöjen hyödyntämistä liiketoiminnassa, kulttuuriperintökohteisiin liittyvää liiketoimintaa ja kulttuuriperintöä hyödyntäviä tuotteita ja palveluita niin kuluttajille kuin yritysasiakkaillekin.

Kulttuuriperintösisältöjä ja -palveluita sekä kulttuuriperintöalan toimijoiden osaamista tulee hyödyntää arverkoissa nykyistä monipuolisemmin ja pitkäjänteisemmin. Tämä edellyttää yksityisen, kolmannen ja julkisen sektorin toimijoiden riippuvuus- ja vuorovaikutussuhteiden ja toimintarakenteiden mallintamista, osaamis-, tutkimus- ja kehittämistarpeiden määrittämistä, yhteistyön vahvistamista sekä ansaintamallien kehittämistä. Euroopan unionin eri rahoitusmahdollisuudet voivat avata mahdollisuuksia uusien palveluiden kehittämiseen ja kansainvälistymiseen.

Teknologia tarjoaa mahdollisuuksia kulttuurialalle; ei pelkästään hyödyntämään valmiita ratkaisuja, vaan myös aktiivisesti tuottamaan uusia. Kulttuuriperintötoimijat voivat osallistua esimerkiksi tekoälyyn tai virtuaali- ja lisättyyn todellisuuteen liittyvien teknologioiden kehittämiseen ja pilotointiin tarjoamalla käyttöön tietovarantojaan ja osaamistaan.

Kulttuuriperinnön ja taiteen digitalisoituminen voi tarjota kulttuuriperintötoimijoille uusia rooleja kehittyvissä arverkoissa ja ekosysteemeissä. Tätä varten kulttuuriperintöalan toimijoiden osaamista yritys yhteistyön tekemisessä tulee parantaa ja luoda tilaisuuksia yritysten ja kulttuuriperintöalan kohtaamisille.

Kulttuuriperintösisältöjä on digitoitu määrätietoisesti jo parinkymmenen vuoden ajan ja niiden muodostama kokonaisuus muodostaa yhteiskunnallisesti merkittävän tietovarannon.

Kulttuuriperintösisältöjen avaamisen myötä kulttuuriperinnön näkyvyys ja välilliset taloudelliset vaikutukset ovat lisääntyneet huomattavasti. Esimerkiksi tulevaisuudessa teknologian on arvioitu olevan yhä kiinteämpi osa matkakokemusta, mikä avaa mahdollisuuksia digitaaliseen kulttuuriperintöön pohjautuvien matkailutuotteiden kehittämiseksi.

Digitaaliset sisällöt ovat moninaisesti hyödynnettävissä. Kulttuuriperintöalan toimijoiden hallinnoiman tekijänoikeuden alaisen materiaalin laajempi hyödyntäminen lisää tekijöille kanavoituvia tuloja. Yhteistyössä taiteilijoiden ja heitä edustavien järjestöjen kanssa on mahdollista edelleen kehittää järjestelmiä, jotka lisäävät taiteen saatavuutta ja saavutettavuutta kaikille käyttäjille ja samalla turvaavat tekijöille asianmukaiset korvaukset teosten käytöstä. Samaan aikaan tulee kehittää kulttuuriperintötoimijoiden digitaalisia liiketoimintamalleja ja lisätä toimijoiden tulonmuodostusta digitaalisten palveluiden avulla.

Toimenpidelinjaukset

- Kulttuuriperintöyrittäjyydelle ja kulttuuriperintöön pohjautuvalle vastuulliselle liiketoiminnalle kannustetaan luomaan uusia toimintamalleja.
- Kulttuuriperintötiedon ja digitaalisten sisältöjen kaupallista hyödyntämistä erityisesti matkailupalveluiden kehittämisessä ja innovatiivisten teknologioiden kehittämisessä edistetään.
- Kumppanuuksien kehittämistä ja arverkkojen muodostumista kulttuuriperintöalan toimijoiden, yritysten ja tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan välille tuetaan.

- Kulttuuriperintöalan toimijoita kannustetaan hyödyntämään aktiivisesti Euroopan unionin rahoitusohjelmia ja rakennerahastoja.

Kulttuuriperinnön erityislaatua ja itseisarvoa kunnioitetaan taloudellisessa toiminnassa

Kulttuuriperinnön nykyistä laajempi taloudellinen hyödyntäminen laajentaa kulttuuriperinnön käyttäjäkuntaa. Jotta kulttuuriperinnön arvot ja merkitykset tunnistettaisiin ja ne huomioitaisiin liiketoiminnallisessa käytössä, tarvitaan toiminnan kehittämisessä kulttuuriperintöalan toimijoiden aktiivista osallistumista ja kumppanuutta. Tiedon ja osaamisen jakaminen tukee kestävien kulttuuriperintöön pohjautuvien tuotteiden ja palveluiden kehittämistä.

Taloudellisen toiminnan lähtökohtana tulee olla kulttuuriperinnön kunnioittaminen ja suojaaminen negatiivisilta vaikutuksilta. Aina tässä ei ole onnistuttu. Esimerkiksi matkailussa kulttuuriperinnön käyttö edellyttää tarkkaa ja ennakoivaa harkintaa: matkailu voi yhtäältä tuoda kulttuuriperinnölle uusia yleisöjä ja tuloja, mutta toisaalta aiheuttaa kohteen kulumista tai muulla tavoin uhata kulttuuriperinnön säilymistä, vaalimista ja oikeudenmukaista välittämistä. Erityisesti tämä korostuu alkuperäiskansojen kulttuuriperintöön liittyvissä toimissa, joissa tulee kunnioittaa alkuperäiskansojen oikeutta omaan kulttuuriperintönsä ja sen käyttöön. Parhaita tapoja varmistaa matkailun kestävyys on tietoisuuden vahvistaminen kestävästä toiminnasta, osaamisen kehittäminen ja koulutus. Suomessa saamelaiskäräjät on hyväksynyt vuonna 2018 ohjeet vastuullisen ja eettisesti kestävänsä saamelaismatkailun tueksi, sekä tuottanut vastuullisen matkailun kävijäohjeistuksen saamelaiskulttuuriin ja saamelaisten kotiseutualueelle.

Kulttuuriperinnöstä on pyritty hyötymään taloudellisesti myös laittomissa tarkoituksissa. Kulttuuriesineiden laittoman kaupan ehkäisemiseksi lupamenettelyjen ja rajavalvonnan ohella erityisen tärkeää olisi kyetä yhteistyössä kulttuuriesineiden kauppaa harjoittavien tahojen kanssa kehittämään eettistä ja ennakoivaa toimintaa sekä sitoutumista esineiden ja taiteen taustojen selvittämiseen. Tämä koskee esimerkiksi konfliktialueilta laittomasti tuotuja arkeologisia sekä taide- ja kulttuuriesineitä. Myös kansainvälisen verkkokaupan erityispiirteet tulee ottaa huomioon.

Toimenpidelinjaukset

- Tietoisuutta kulttuuriperinnön arvojen huomioimisesta taloudellisessa toiminnassa lisätään.
- Kulttuuriesineisiin liittyvän kaupan ja menettelyiden eettisiä käytäntöjä kehitetään yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.
- Alkuperäiskansojen oikeuksia kulttuuriperinnön käyttämisessä ja hyödyntämisessä suojellaan ja niiden toteutumisen edellytyksiä vahvistetaan.

6 Strategian yhteiskunnalliset ja taloudelliset vaikutukset

6.1 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Kulttuuriperintöstrategian tavoitteena on, että kulttuuriperintöön liittyvät mahdollisuudet ja vaikutukset tunnistettaisiin yhteiskunnassa ja eri hallinnonaloilla nykyistä paremmin ja kattavammin. Strategian tavoitteita toteuttamalla lisättäisiin merkittävästi yhteiskunnan oikeudenmukaisuutta ja demokratiaa sekä kaikkien oikeutta kulttuuriperintöön. Tavoitteiden toteuttaminen edellyttää, että koko yhteiskunta kantaa vastuuta kulttuuriperinnöstä, sen säilyttämisestä, suojelemisesta, dokumentoinnista ja hyvästä hoidosta.

Strategiassa tarkastellaan ensimmäistä kertaa Suomessa kokonaisvaltaisesti kaikkia kulttuuriperinnön eri osa-alueita. Strategian keskeiset teemat liittyvät kestävänsä kehityksen edistämiseen, osallisuuden lisäämiseen ja monimuotoisuuden tunnistamiseen. Strategiassa korostetaan osaamisen, koulutuksen ja

tutkimuksen sekä luotettavan tiedon merkitystä sekä kuvataan kulttuuriperintöön liittyviä taloudellisia mahdollisuuksia ja tarpeita.

Strategian toimilla voidaan vauhdittaa siirtymistä kestävämpään elämäntapaan sekä ilmastonmuutoksen vaikutuksiin varautumista ja niiden hillitsemistä. Kulttuuriperintöpääomasta huolehtiminen edellyttää riittävien resurssien turvaamista kulttuuriperinnön suojeluun, hoitoon ja säilyttämiseen. Lisäksi tulee huolehtia hallinnon ja lainsäädännön toimivuudesta ja ajantasaisuudesta. Kulttuuriperintöä hyödyntämällä luodaan uusia mahdollisuuksia liiketoiminnalle ja lisätään positiivisia taloudellisia vaikutuksia.

6.2 Taloudelliset vaikutukset

Kulttuuriperintöstrategian lähtökohtana on, että kulttuuriperintö on yhteistä pääomaamme, jonka arvon säilymisestä tulee huolehtia. Investoimalla kulttuuriperintöön luodaan yhteiskuntaan myönteisiä taloudellisia vaikutuksia ja mahdollisuuksia luovalle taloudelle. Kulttuuriperintöä voidaan hyödyntää kestävä kasvun ja vastuullisen liiketoiminnan voimavarana.

Strategian tavoitteena on, että kulttuuriperinnön merkitys ja mahdollisuudet tunnistetaan yhteiskunnassa laajasti ja toimijat eri sektoreilta osallistuvat sen kehittämiseen. Kulttuuriperintöalan ja yksityisen sektorin kumppanuudet tuottavat uutta liiketoimintaa ja taloudellista lisäarvoa. Kulttuuriperinnön työllistävät ja aluetaloudelliset vaikutukset ovat merkittäviä.

Kulttuuriperintöä hoidetaan ja ylläpidetään sekä julkisen että yksityisen sektorin voimin. Tavoitteena on, että yritysten yhteiskuntavastuu kulttuuriperinnön säilyttämisessä vahvistuu.

Taloudellisia vaikutuksia on tarkoitus arvioida tarkemmin toimeenpanosuunnitelman laatimisen yhteydessä. Mikäli valtiontalouden puitteissa on mahdollista osoittaa lisäresursseja strategian toteuttamiseen, tavoitteiden saavuttaminen voi tapahtua nopeammin ja vaikuttavammin.

Tällaisia toimenpiteitä strategiassa ovat:

- kulttuuriperinnön säilyttäminen ja ylläpito sekä kulttuuriomaisuuden suojelu
- kulttuuriperintöalan toimintaedellytysten turvaaminen
- kulttuuriperinnön hoitoa koskevien avustusjärjestelmien ja kannustimien (ml. verotukselliset keinot) kehittäminen
- kulttuuriperinnön digitalisoinnin ja digitaalisten palveluiden edistäminen
- kulttuuriperintöosaamisen ja kulttuuriperintökasvatuksen edistäminen
- kulttuuriperintöä koskevan tietoperustan vahvistaminen.

7 Strategian päälinjausten toteuttaminen ja seuranta

Opetus- ja kulttuuriministeriö käynnistää vuoden 2023 aikana kulttuuriperintöstrategian jatkotyönä tavoitekokonaisuuksia ja toimenpidelinjauksia koskevan toimeenpanosuunnitelman laatimisen.

Toimeenpanosuunnitelmassa esitetään toimenpiteiden toteutustavat, vastuutahot, aikataulut, kustannusvaikutukset ja niiden seuranta. Toimeenpanosuunnitelma tulee laatia yhteistyössä keskeisten ministeriöiden sekä niiden sidosryhmien kanssa, joiden vastuulle toimenpiteiden toteutus kuuluu. Toimeenpanosuunnitelman laatimisen yhteydessä tulee sopia sen päivittämisestä ja seurannasta.

Liite 1. Kooste tavoitteista ja toimenpidelinjauksista

Kulttuuriperintö omana ja yhteisenä

Kaikkien oikeus kulttuuriperintöön toteutuu. Kulttuuriperinnön hyväksi toimitaan aktiivisesti

- Kaikkien yhdenvertaisia oikeuksia ja mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa kulttuuriperintöön tuetaan. Erityisesti vähemmistöjen kulttuuriperintöä koskevien oikeuksien toteutumista tuetaan.
- Kulttuuriperintöalan toimijoiden yhdenvertaisuusosaamista vahvistetaan.
- Eri ryhmien kulttuuriperintöön liittyvien oikeuksien toteutumista seurataan strategiakauden aikana.
- Kulttuuriperintöön liittyviä jännitteitä ja ristiriitoja tunnistetaan ja analysoidaan. Niiden käsittelyyn luodaan vuorovaikutteisia ja sovittavia toimintamalleja.

Tallennettu ja suojeltu kulttuuriperintö heijastaa moninaista yhteiskuntaa

- Kulttuurisesti moninaisen kulttuuriperinnön dokumentoinnissa, tallentamisessa, säilyttämisessä ja välittämisessä kehitetään erilaisia toimintatapoja.
- Kulttuuriperintöä käytetään monipuolisesti.
- Kulttuuriperintöpalveluiden ja sisältöjen saatavuus ja saavutettavuus varmistetaan koko maassa.
- Digitaalisella tallentamisella ja teknologisilla valinnoilla varmistetaan kulttuuriperintötiedon pitkäaikainen säilyminen, käytettävyys, saatavuus ja saavutettavuus.

Kulttuuriperinnön laaja yhteiskunnallinen merkitys on tunnistettu. Kulttuuriperintö on kaikkien hyvinvointia lisäävä voimavara

- Kulttuuriperintöalan julkisen, kolmannen ja yksityisen sektorin toimijat ja tiedeyhteisö jakavat tietoa kulttuuriperinnön yhteiskunnallisista vaikutuksista.
- Monialaisella yhteistyöllä lisätään tietoa kulttuuriperinnön hyvinvointivaikutuksista ja kehitetään toimintamalleja niiden hyödyntämiseksi.
- Kulttuuriperintöalan taloudellisten, hallinnollisten ja lainsäädännöllisten toimintaedellytysten ajantasaisuudesta ja kehittämisestä huolehditaan.
- Aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön ja -omaisuuden suojelutoimien kansallisen kehittämistyön ohella osallistutaan alan kansainväliseen yhteistyöhön keskeisillä foorumeilla.

Kulttuuriperintö, luonto ja ilmastonmuutos

Kulttuuriperintötiedot ja -taidot vauhdittavat siirtymistä kohti kestävämpää elämäntapaa

- Kulttuuriperintöalan toimijat edistävät kestävä elämäntapaa hyödyntämällä tutkimustietoa omassa toiminnassaan sekä välittämällä kulttuuriperintötietoa ja -taitoja.
- Tietoa eri ryhmien kulttuuriperinnöstä sekä kulttuuriperintöön liittyvistä eettisistä kysymyksistä vahvistetaan.

Kulttuuriympäristöjä käytetään ja hoidetaan kestävällä tavalla

- Kartoitetaan keinoja vajaakäytössä olevan rakennuskannan ja erityisesti rakennusperintökohteiden käyttöasteen nostamiseksi ja ylläpidon kehittämiseksi.
- Kehitetään rakennusten vähähiilisyyden, kiertotalouden ja ominaispiirteet huomioon ottavia korjauskonsepteja.
- Perinnebiotooppien ja muiden kulttuurimaisemien hoitoa ja merkitystä vahvistetaan.
- Arkeologisen kulttuuriperinnön suojelua sekä rakennetun kulttuuriympäristön säilymistä vahvistetaan kehittämällä kohteiden kestävä hoitoa ja ilmastonmuutoksen vaikutusten seurantaa.

Kulttuuriperintöalan toimijat ovat vähähiilisen ja kestävä toiminnan tiennäyttäjiä

- Kulttuuriperintöalan politiikkatoimissa ja rahoitusinstrumenteissa otetaan huomioon kestävyys näkökulmat.

- Kulttuuriperintöalalle luodaan ja otetaan käyttöön mittareita, jotka ilmaisevat kaiken toiminnan ekologista, taloudellista, sosiaalista ja kulttuurista kestävyyttä.
- Kulttuuriperintöalan toimijat suuntaavat tavoitteellisesti toimintaansa kestävä kehityksen vahvistamiseen ja ottavat ilmastomuutoksen hillintään ja sopeutumiseen sekä kiertotalouteen liittyvät ratkaisut huomioon toiminnassaan.

Kulttuuriperintöarvot, luontoarvot ja ekologisen kestävyys tavoitteet on sovitettu yhteen

- Eri sektoreiden, kuten luonnon- ja kulttuuriperinnön suojelun, välistä yhteistyötä lisätään mm. yhteisten, ennakointien suunnitelmien ja tietovarantojen yhteentoimivuudessa.
- Monitieteisiä tutkimusohjelmia edistetään.

Kulttuuriperintöarvot ja niiden tarjoamat ratkaisut on otettu huomioon ilmastopolitiikassa

- Kulttuuriperintö sisällytetään ilmastomuutoksen hillintä- ja sopeutumis suunnitelmiin.
- Ilmastopolitiikkatoimien suunnittelussa arvioidaan vaikutuksia kulttuuriperinnön kannalta.
- Ilmastomuutoksen vaikutuksia aineettomaan ja aineelliseen kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöön seurataan.
- Kulttuuriperinnön vaalimisen kansainvälisiä toimia ja yhteistyötä vahvistetaan ilmastomuutokseen ja kestävä kehitykseen liittyen.

Kulttuuriperintö, oppiminen, osaaminen ja tutkimus

Sivistys, osaaminen sekä kyky hoitaa ja käyttää kulttuuriperintöä vahvistavat kulttuuriperintökasvatuksen ja elämänmittaisen oppimisen avulla

- Kulttuuriperintökasvatuksen merkitystä opetussuunnitelman perusteissa, tutkintojen perusteissa ja varhaiskasvatussuunnitelmissa ja lasten ja nuorten harrastustoiminnassa sekä näihin aloihin liittyvissä kehittämistoimissa vahvistetaan.
- Omaehtoista elinikäistä oppimista tuetaan lisäämällä kaikenikäisten mahdollisuuksia monimuotoiseen kulttuuriperinnön harrastamiseen ja informaaliin oppimiseen.
- Opetushenkilöstön pedagogista osaamista kulttuuriperintökasvatuksessa kehitetään. Kulttuuriperintökasvatukseen liittyvien pedagogisten materiaalien, menetelmien ja työkalujen kehittämistä tuetaan.
- Kulttuuriperintösisältöjen ja oppimateriaalien yhteentoimivuutta ja käytettävyyttä kehitetään yhteistyössä kulttuuriperintöalan toimijoiden kanssa.
- Saamelaislasten ja -nuorten mahdollisuuksia oppia omasta kulttuuriperinnöstään vahvistetaan.

Kulttuuriperintöalan ammattilaisten osaaminen vastaa monipuolisesti alan ja yhteiskunnan muuttuvia tarpeita

- Kulttuuriperintöalan osaamistarpeet selvitetään ja osaamistarpeiden ennakointia kehitetään.
- Osaamista ja koulutusta kehitetään vastaamaan sekä kulttuuriperintöalan omiin että yhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin ja tukemaan sivistystä ja luovuutta.
- Kulttuuriperintöosaamisen tunnistamista ja tunnustamista edistetään. Kulttuuriperintöalan asiantuntijoiden työllistymismahdollisuuksia ja kulttuuriperintöosaamisen hyödyntämistä edistetään.

Kulttuuriperinnön tutkimus on monitieteistä ja kansainvälistä ja sen tuloksia hyödynnetään laajasti

- Kulttuuriperinnön perustutkimuksen resurssit turvataan ja soveltavan tutkimuksen edellytyksiä tuetaan. Tutkimuksen monitieteisyyteen ja kansainvälisyyteen panostetaan.
- Kulttuuriperinnön tutkimuksen ja kulttuuriperintötiedon laajaa hyödyntämistä ja näkyvyyttä vahvistetaan. Alan tutkijoita rohkaistaan aktiiviseen yhteiskunnalliseen keskusteluun ja osallistumiseen.

Kulttuuriperintötieto on kattavaa, ajantasaista, yhteentoimivaa ja laajasti käytössä

- Kulttuuriperintöalan toimijoiden mahdollisuuksia digitointiin vahvistetaan.
- Keskeisen kansallisen digitaalisen kulttuuriperintöaineiston pitkäaikaisesta ja pysyvästä säilyttämisestä, saatavuudesta, saavutettavuudesta ja hyödynnettävyydestä huolehditaan.
- Korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja kulttuuriperintöalan toimijoiden keskinäistä yhteistyötä tuetaan.
- Kulttuuriperintötietoa jaetaan ja hyödynnetään aktiivisesti. Tietoperustan kehittämisestä ja tiedon yhteentoimivuudesta huolehditaan.

Kulttuuriperintö ja talous – kestävästi ja luovasti

Kulttuuriperintö tunnistetaan yhteiskunnan yhteisenä pääomana

- Kulttuuriperinnön taloudellisten, työllistävien ja alueelliseen vetovoimaan liittyvien vaikutusten seuranta kehitetään.
- Kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöihin pohjautuvaa kestävä matkailua edistetään.
- Pääoman arvoa ylläpidetään huolehtimalla kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristön hoitamisesta ja kehittämisestä.

Kulttuuriperinnön kunnianhimoisen kehittämisen rahoituspohja on laajentunut ja sen säilyttämistä turvataan julkisin varoin

- Nykyisten rahoitusmuotojen kehittämistä ja mahdollisuuksia uusille kannustimille selvitetään (esim. verotukselliset keinot).
- Yksityisellä sektorilla on tunnistettu yhteiskuntavastuu kulttuuriperinnöstä.
- Julkisin varoin turvataan yhteisesti arvokkaaksi koetun kulttuuriperinnön suojelun ja säilyttämisen edellytykset.

Kulttuuriperintö on yhä merkittävämpi voimavara luovalle taloudelle ja muulle liiketoiminnalle

- Kulttuuriperintöyrittäjyydelle ja kulttuuriperintöön pohjautuvalle vastuulliselle liiketoiminnalle kannustetaan luomaan uusia toimintamalleja.
- Kulttuuriperintötiedon ja digitaalisten sisältöjen kaupallista hyödyntämistä erityisesti matkailupalveluiden kehittämisessä ja innovatiivisten teknologioiden kehittämisessä edistetään.
- Kumppanuuksien kehittämistä ja arvoverkkojen muodostumista kulttuuriperintöalan toimijoiden, yritysten ja tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan välille tuetaan.
- Kulttuuriperintöalan toimijoita kannustetaan hyödyntämään aktiivisesti Euroopan unionin rahoitusohjelmia ja rakennerahastoja.

Kulttuuriperinnön erityislaatua ja itseisarvoa kunnioitetaan taloudellisessa toiminnassa

- Tietoisuutta kulttuuriperinnön arvojen huomioimisesta taloudellisessa toiminnassa lisätään.
- Kulttuuriesineisiin liittyvän kaupan ja menettelyiden eettisiä käytäntöjä kehitetään yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.
- Alkuperäiskansojen oikeuksia kulttuuriperinnön käyttämisessä ja hyödyntämisessä suojellaan ja niiden toteutumisen edellytyksiä vahvistetaan.

Liite 2. Luettelo kulttuuriperintöä koskevasta keskeisestä lainsäädännöstä

- Perustuslain (731/1999) 20 §:n 1 momentin mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Lain 17 § 1 momentin mukaan Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi. Perustuslaissa on säännökset myös Ahvenanmaan itsehallinnosta (120 §) ja saamelaiden itsehallinnosta (121 § 4 momentti).

- Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) mukaan maakunnalla on lainsäädäntövalta muun muassa rakennus- ja kaavoitustointa, naapuruussuhteita, asuntotuotantoa, luonnon- ja ympäristönsuojelua, luonnon virkistyskäyttöä, vesioikeutta, muinaismuistoja sekä kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten ja esineiden suojelua koskevista asioista maakunnassa, sekä eräissä kulttuuria, arkisto-, kirjasto- ja museolaitosta koskevista asioista.
- Saamelaiskäräjistä annetun lain (974/1995) mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on saamelaisten kotiseutualueella omaa kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin sanotussa laissa ja muualla laissa säädetään. Lain § 5 mukaan Saamelaiskäräjien tehtävänä on hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat sekä edustaa saamelaisia tehtäviinsä kuuluvissa asioissa (6 §).
- Kuntien kulttuuritoiminnasta annetussa laissa (166/2019) tavoitteena on tukea ihmisten mahdollisuuksia luovaan ilmaisuun ja toimintaan sekä kulttuurin ja taiteen tekemiseen ja kokemiseen, edistää kaikkien väestöryhmien yhdenvertaisia mahdollisuuksia ja osallistumista kulttuuriin, taiteeseen ja sivistykseen, vahvistaa väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä osallisuutta ja yhteisöllisyyttä ja luoda edellytyksiä elinvoiman kehittymiselle. Lain 3 § 5 momentin mukaan kunnan tehtävänä on edistää kulttuuriperinnön ylläpitämistä ja käyttöä sekä paikallista identiteettiä tukevaa ja kehittävää toimintaa.
- Museolain (314/2019) tavoitteena on ylläpitää ja vahvistaa yksilöiden ja yhteisöjen ymmärrystä ja osallisuutta kulttuurista, historiasta ja ympäristöstä, edistää kulttuuri- ja luonnonperinnön sekä taiteen säilymistä tuleville sukupolville, edistää yhteisöllisyyttä, jatkuvuutta ja kulttuurista moninaisuutta sekä edistää sivistystä, hyvinvointia, yhdenvertaisuutta ja demokratiaa.
- Yleisistä kirjastoista annetussa laissa (1492/2016) tavoitteena on edistää väestön yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen ja kulttuuriin, tiedon saatavuutta ja käyttöä, lukemiskulttuuria ja monipuolista lukutaitoa, mahdollisuuksia elinikäiseen oppimiseen ja osaamisen kehittämiseen sekä aktiivista kansalaisuutta, demokratiaa ja sananvapautta. Tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina ovat yhteisöllisyys, moniarvoisuus ja kulttuurinen moninaisuus.
- Arkistolaissa (831/1994) säädetään mm. arkistonmuodostajien arkistotoimen järjestämisestä, jonka tarkoituksena on säilyttää menneisyydessä syntynyt ja nykyhetkellä syntyvä asiakirjojen ja muiden tallenteiden muodossa oleva kansallinen kulttuuriperintö sekä pitää sitä käytettävissä yhteiskunnassa esiintyvän monimuotoisen tiedon tarpeen tyydyttämiseksi.
- Kulttuuriaineistojen tallettamista ja säilyttämistä koskevan lain (1433/2007) tarkoituksena on Suomessa yleisön saataville saatettujen painotuotteiden ja tallenteiden, verkkoaineistojen, radio- ja televisio-ohjelmistojen, elokuvien ja tallenteiden säilyttäminen tuleville sukupolville ja saattaminen tutkijoiden ja muiden tarvitsijoiden käyttöön.
- Muinaismuistolain (295/1963) suojellaan kaikkia kiinteitä muinaisjäännöksiä rauhoitettuina muistoina Suomen aikaisemmasta asutuksesta ja historiasta, irtaimia muinaisesineitä sekä laivalöytöjä. Lakia uudistetaan parhaillaan.
- Maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999) sääntelee alueiden käyttöä ja rakentamista. Laissa on säännöksiä myös kulttuuriympäristön vaalimiseksi liittyen mm. valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin, kaavoitukseen ja rakentamiseen. Lakia uudistetaan parhaillaan.
- Lakia rakennusperinnön suojelemisesta (498/2010) sovelletaan pääsääntöisesti asemakaava-alueen ulkopuolella sijaitsevan rakennusperinnön suojelemiseen, ellei muuta säädetä.
- Kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta annetussa laissa (933/2016) säädetään taiteellisten, historiallisten ja arkeologisten kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta kansalliseen kulttuuriperintöön kuuluvien kansallisaarteiden suojelemiseksi.
- Laittomasti vietyjen kulttuuriesineiden palauttamista sääntelee Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/60/EU jäsenvaltion alueelta laittomasti vietyjen kulttuuriesineiden palauttamisesta ja asetuksen (EU) N:o 1024/2012 muuttamisesta (uudelleenlaadittu). Direktiivi on Suomessa pantu

täytäntöön Euroopan unionin jäsenvaltion alueelta laittomasti vietyjen kulttuuriesineiden palauttamisesta annetulla lailla (1292/2015).

Lisäksi muun muassa kirkkolaki (1054/1993), laki ortodoksisesta kirkosta (985/2006), kielilaki (423/2003), yliopistolaki (558/2009), erämaalaki (62/1991), luonnonsuojelulaki (1096/1996), kaivoslaki (621/2011) ja vesilaki (587/2011) liittyvät kulttuuriperintöön.

Liite 3. Luettelo Euroopan neuvoston ja YK:n keskeisistä kulttuuriperintösopimuksista ja -toimista

- Euroopan rakennustaiteellisen perinnön suojelua koskeva yleissopimus (SopS 10/1992, niin sanottu Granadan sopimus, 1985) velvoittaa jäsenmaat aktiiviseen, tavoitteelliseen rakennusperinnön suojeluun. Tämä tarkoittaa mm. suojeltavien kohteiden tunnistamista, turvaamista ja luettelointia.
- Eurooppalaisen yleissopimuksen arkeologisen perinnön suojelusta (SopS 26/1995, niin sanottu Vallettan sopimus, 1992) tarkoituksena on suojella arkeologista kulttuuriperintöä Euroopan maiden yhteisen muistin lähteenä sekä historiallisen ja tieteellisen tutkimuksen aineistona.
- Eurooppalainen yleissopimus audiovisuaalisen perinnön suojelemiseksi (ETS 183, 2001) ohjaa sen vahvistaneita maita audiovisuaalisen perinnön säilyttämiseen ja sen säilyvyydestä huolehtimiseen. Sopimuksen liitteenä on pöytäkirja televisiotuotannon suojelusta (ETS 184). Suomi ei ole ratifioinut sopimusta.
- Euroopan neuvoston maisemayleissopimuksen (SopS 38/2021, niin sanottu Firenzen sopimus, 2000) tavoitteena on maiseman suojelun, hoidon ja suunnittelun edistäminen sekä eurooppalaisen yhteistyön järjestäminen maisemaa koskevissa asioissa. Sopimuksen mukaan maisema vaikuttaa paikalliskulttuurin muodostumiseen ja on olennainen osa Euroopan luonnon- ja kulttuuriperintöä.
- Euroopan neuvoston puiteyleissopimus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä (SopS 50/2018, niin sanottu Faron puiteyleissopimus) korostaa kulttuuriperinnön monimuotoisuutta ja merkitystä kestäväen taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen voimavarana.
- Euroopan neuvosto avasi vuonna 2017 allekirjoituksille kulttuuriomaisuuteen kohdistuvia rikoksia koskevan yleissopimuksen. Edellisen, niin sanotun Delfoin sopimuksen vuodelta 1985 ratifioi vain kolme maata, eikä se ole astunut voimaan.
- Euroopan neuvoston kulttuurireittejä koskeva laajennettu osittaissopimus pyrkii reittitoiminnalla muun muassa lisäämään tietoisuutta eurooppalaisista arvoista ja monimuotoisesta kulttuuriperinnöstä, vahvistamaan kulttuurien välistä vuoropuhelua sekä kehittämään kestävää kehitystä edistävää kulttuurimatkailua. Suomi on ollut osittaissopimuksen jäsen vuodesta 2018 lähtien.
- Unescon yleissopimuksen maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta (SopS 19/1987, ns. maailmanperintösopimus, 1972) tavoitteena on kansojen välisen yhteistyön avulla tunnistaa ja turvata maailman keskeisten luonto- ja kulttuuriperintökohteiden arvot ja niiden säilyminen tuleville sukupolville.
- Aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta tehdyn Unescon yleissopimuksen (SopS 47/2013, 2003) tavoitteena on edistää elävän aineettoman kulttuuriperinnön vaalimista sekä lisätä tietoisuutta aineettoman kulttuuriperinnön merkityksestä. Sopimus painottaa perinteen välittämistä, kulttuurista moninaisuutta sekä ihmisten osallisuutta kulttuuriperintöön.
- Unescon yleissopimus ja pöytäkirja kulttuuriomaisuuden suojelemisesta aseellisen selkkauksen sattuessa (SopS 152/2004, niin sanottu Haagin sopimus 1954) ja sopimuksen toinen pöytäkirja (SopS 152/2014, 1999). Sopimus pyrkii siihen, että aseellisen konfliktin aikana sotivat osapuolet

pidättäytyvät hyökkäyksistä kulttuuriomaisuutta kohtaan sekä samalla rauhoittavat kulttuuriomaisuudeksi katsotut kohteet sellaiselta omalta sotilaalliselta toiminnalta, joka vaurioittaisi kohteita tai oikeuttaisi vastapuolen vihamieliset teot. Siksi sopimus edellyttää, että sopimusosapuolet varautuvat jo rauhan aikana kulttuuriomaisuuden suojeluun sekä tekevät sopimuksen sisältöä tunnetuksi kansalaistensa ja asevoimiensa parissa. Haagin sopimuksen toisen pöytäkirjan sisältämät keskeiset uudistukset liittyvät koko ihmiskunnalle erityisen merkittävän kulttuuriomaisuuden ottamiseen tehostetun suojelun piiriin aseellisen selkkauksen sattuessa.

- Vedenalaisen kulttuuriperinnön suojelemisesta tehdyn Unescon yleissopimuksen (2001) tavoitteena on vahvistaa vedenalaisen kulttuuriperinnön suojelua sekä jäsenmaiden yhteistyötä sen edistämiseksi. Yleissopimusta ei ole saatettu Suomessa voimaan.
- Unescon yleissopimuksessa kulttuuriesineiden luvattoman tuonnin, viennin ja omistusoikeuden siirron kieltämiseksi ja ehkäisemiseksi (SopS 92/1999, 1970) todetaan, että kulttuuriomaisuus on yksi sivistyksen ja kansallisen kulttuurin perustekijä, jonka todellinen arvo on ymmärrettävissä vain sellaisessa yhteydessä, jossa sen alkuperästä, historiasta ja perinteellisestä ympäristöstä tiedetään mahdollisimman paljon. Tämän vuoksi sopimuksen allekirjoittaneilla valtioilla on velvollisuus suojella alueellaan olevaa kulttuuriomaisuutta varkauksilta ja luvattomalta vienniltä.
- Unidroit'n yleissopimus varastetuista tai laittomasti maasta viedyistä kulttuuriesineistä (SopS 94/1999, 1995) sisältää yksityiskohtaiset määräykset varastettujen ja laittomasti maasta vietyjen kulttuuriesineiden palauttamisesta täydentäen Unescon yleissopimusta niiltä osin kuin sitä on Suomessakin pidetty puutteellisenä.
- Kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden suojelemista ja edistämistä koskevan Unescon yleissopimuksen (SopS 17/2007, 2005) tavoitteena on edistää rajat ylittävää kulttuurituotteiden ja -palveluiden sekä henkilöiden vapaata ja monipuolista liikkuvuutta. Johtavina periaatteina ovat ihmisoikeudet, perusvapaudet ja valtioiden suvereniteetti.
- Yhdistyneiden kansakuntien julistus alkuperäiskansojen oikeuksista suojelee ja edistää alkuperäiskansojen ja niihin kuuluvien yksilöiden oikeuksia. Julistuksen artiklan 31 mukaan alkuperäiskansoilla on oikeus ylläpitää, hallita, suojella ja kehittää kulttuuriperintöään, perinnetietoaan ja perinteisiä kulttuuri-ilmaisujaan sekä tieteesä, teknologiansa ja kulttuuriensa eri ilmenemismuotoja. Suomi on allekirjoittanut julistuksen.
- Unesco ylläpitää Maailman muisti -ohjelmaa, jonka tavoitteena on helpottaa ihmiskunnan arkisto- ja kirjastoperinnön suojelua ja saavutettavuutta sekä lisätä tietoisuutta arkisto- ja kirjastoperinnön olemassaolosta ja merkityksestä.
- Unescon Geopark-verkosto koostuu ainutlaatuisista geologisista kohteista eli niin sanotuista geopuistoista. Verkosto jakaa kokemuksia ja parhaita käytäntöjä luonnontieteiden opetuksesta, geologisen perinnön suojelusta, geoturismista ja kestävästä kehityksestä.
- Unescon Ihminen ja biosfääri –ohjelman biosfäärialueet pyrkivät parantamaan ihmisen ja luonnon välistä vuorovaikutusta. Verkoston alueet etsivät paikallisia ratkaisuja globaaleihin kestävyteen liittyviin haasteisiin osana kestävästä yhteiskuntakehityksestä.

Liite 4. Euroopan unionin kulttuuriperintöä koskevia asiakirjoja

- Komission suositus yhteisestä eurooppalaisesta kulttuuriperinnön data-avaruudesta (EU/2021/1970)
- Komission suositus kulttuuriaineiston digitoinnista ja sähköisestä saatavuudesta sekä digitaalisesta säilyttämisestä (2011/711/EU)
- Euroopan parlamentin ja neuvoston suositus elokuvaperinnöstä ja siihen liittyvän teollisen toiminnan kilpailukykyvyydestä (2005/865/EY)

- Neuvoston suositus ensisijaisista toimista arkistoinnin alan yhteistyön lisäämiseksi Euroopassa (2005/835/EY)

Liite 5. Pohjoismaiden kulttuuriministerien julkilausumia

- Taide ja kulttuuri kestävän kehityksen vauhdittajina (3.11.2021)
- Pohjoismaiden kulttuuriministerien julkilausuma kulttuuriperinnöstä maailman turvallisen ja rauhanomaisen kehityksen edellytyksenä sekä kulttuuriesineiden laittoman kaupan torjunnan tärkeydestä (30.11.2019)
- Declaration by the Nordic Ministers of Culture on Promoting Diversity of Cultural Expressions and Artistic Freedom in a Digital Age (2.5.2018)
- Irakin ja Syyrian kulttuuriperinnön tuhoaminen – pohjoismainen aloite kulttuuriesineiden laittoman kaupan estämiseksi (12.5.2015)

Liite 6. Kulttuuriperintöä koskevat strategiset linjaukset

Vuonna 2014 valmistui kulttuuriympäristöstrategia, joka linjasi ensimmäistä kertaa kulttuuriympäristöalan toimintaa valtakunnallisesti. Strategian tavoitteena oli lisätä ymmärrystä kulttuuriympäristön tuomia mahdollisuuksia kohtaan, edistää kulttuuriympäristön hyvää hoitoa osana kestävää kehitystä sekä korostaa kansalaistoiminnan merkitystä. Strategiakauden päättyessä 2020 tehdyn arvioinnin mukaan kulttuuriympäristön merkitys ja arvostus olivat kasvaneet strategian avulla. Strategian katsottiin tukeneen kestävää kehitystä ja sitä, että laadukasta kulttuuriympäristötietoa on tarjolla.

Suomen ensimmäinen maailmanperintöstrategia on hyväksytty vuosille 2015–2025. Strategian vision mukaan Suomi on vastuullinen maailmanperintövaikuttaja, jonka maailmanperintökohteet toimivat suojelun, ylläpidon ja esittelyn mallina muille. Elinvoimaiset ympäristöt ovat yhteistä maailmanperintöä tuleville sukupolville.

Vuonna 2018 valmistuneessa museopoliittisessa ohjelmassa linjataan museoalan keskeiset menestystekijät vuoteen 2030. Ohjelman mukaan museoilla on tärkeä tehtävä kulttuurisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävän yhteiskunnan rakentamisessa ja hyvinvoinnin edistämisessä. Ohjelman tavoitteena on nostaa esiin museot asiantuntijoina, kumppaneina ja mahdollistajina.

Arkkitehtuuripoliittinen ohjelma on hyväksytty vuosille 2022–2035. Ohjelma korostaa rakennetun ympäristön merkitystä jokaisen arjessa, missä myös ympäristön kulttuuriperintöarvoilla on tärkeä rooli osana kestävien elinympäristöjen kehittämistä. Kestävyystavoitteiden saavuttamisessa kasvatus ja koulutus sekä tieto ja viestintä ovat olennaisia. Ohjelma ohjaa kohti kestävää ja hiilineutraalia rakentamista ja korostaa arkkitehtuurin merkitystä elinvoiman sekä kansainvälisen vetovoiman lähteenä.

Suomalaisen yhteiskunnan elintärkeät toiminnot ja kokonaisturvallisuuden perusteet on määritelty vuonna 2017 laaditussa Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa. Yksi elintärkeistä toiminnoista on henkinen kriisinkestävyys, jota ylläpidetään muun muassa huolehtimalla sivistyksen peruspalveluista. Kansakunnan yhteiset arvot rakentuvat erilaisten kulttuuri-identiteettien, arvojen ja kulttuuriperinnön moninaisuuden pohjalta. Kulttuuri-identiteetin rakentumista tukevat kulttuuripalvelujen ylläpito ja kulttuuriomaisuuden suojelu.

Lisäksi kulttuuriperintö on keskeisessä roolissa muun muassa kulttuurimatkailun kansallisen kehittämisen tiekartassa, sekä vuoteen 2024 ulottuvassa Suomen evankelis-luterilaisen kirkon

kulttuuriperintöstrategiassa. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä valtion kiinteistöstrategiaksi 2030 on linjauksia valtion kiinteistöhaltijoiden hallinnassa olevaan kulttuuriomaisuuden hoitoon liittyen. Kansallinen luonnon virkistyskäytön strategia 2030 tunnistaa myös kulttuuriperinnön. Vuonna 2021 valmistuneen kansalliskielistrategian tavoitteena on turvata, että Suomessa on jatkossakin kaksi elävää kansalliskieltä. Vuonna 2022 julkaistussa valtioneuvoston selonteossa Suomen digitaalinen kompassi tunnistetaan kulttuuriperinnön ja tieteen aineistojen ja tiedon pitkäaikaissäilytys rooli ihmiskunnan muistin varmistamisessa ja osana digitaalisen sivistyksen perustaa.

Liite 7. Eurooppalainen, pohjoismainen ja kansainvälinen kulttuuriperintöpolitiikka

Euroopan unioni

Euroopan unioni kunnioittaa kulttuuriensa ja kieltensä rikkautta ja monimuotoisuutta sekä huolehtii Euroopan unionin kulttuuriperinnön vaalimisesta ja kehittämisestä. Lainsäädäntövalta kulttuurin ja kulttuuriperintöön liittyvissä asioissa on kuitenkin jäsenmailla. Poikkeuksen muodostavat kulttuuriperinnön maastavientiin liittyvät asiat, jotka liittyvät tavaroiden vapaan liikkuvuuden rajoittamiseen.

Euroopan unionilla on useita kulttuuriperintöön liittyviä toimia ja aloitteita. Strategista suuntaa kulttuuriperintöalan yhteistyölle näyttävät Euroopan uusi kulttuuriohjelma vuodelta 2018, jota myös kulttuuriperintöstrategia toteuttaa. Neuvoston työsuunnitelmassa vuosille 2019–2024 määritellään lähivuosien keskeiset toimet ja tavoitteet kulttuurin alalla. EU:n kulttuuriperintöön liittyviä toimia kokoaan yhteen kulttuuriperintöä koskeva eurooppalainen toimintakehys, joka sisältää osallisuuteen, kestäväyyteen, uhanalaisen kulttuuriperinnön suojeluun, osaamiseen, tutkimukseen ja innovaatiokapasiteettiin sekä kansainvälisiin kumppanuuksiin liittyviä toimia.

Euroopan unionin neuvosto on viime vuosina antanut useita kulttuuriperintöä koskevia päätelmiä. Päätelmissä on käsitelty muun muassa kulttuuriperintöalan riskienhallintaa, kulttuuriperinnön valtavirtaistamista, digitaalisen kulttuuriperinnön saatavuutta ja kulttuuriperinnön osallistavaa hallinnointia. Komission suosituksissa on otettu kantaa muun muassa kulttuuriperinnön digitointiin ja sen edistämiseen. Kulttuuriperintöön liittyviä toimenpide-ehdotuksia sisältyy myös EU:n avoimen koordinaatiomenetelmän (Open Method of Coordination) työryhmien tuottamiin raportteihin.

Kulttuuriperinnön merkitystä tekevät näkyväksi esimerkiksi eri puolella Eurooppaa sijaitseville kohteille myönnetty Euroopan kulttuuriperintötunnus, johon Suomi liittyi vuonna 2018. Euroopan yhteinen digitaalinen kirjasto Europeana kokoaan yhteen eurooppalaisten kirjastojen, arkistojen ja museoiden aineistoja sekä edistää niiden saatavuutta ja käyttöä.

Euroopan neuvosto

Euroopan neuvosto on 47 jäsenvaltion hallitusten välinen järjestö, jonka tehtävä on ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen edistäminen. Tässä kulttuuri nähdään keskeisenä työkaluna. Koulutuksen ja kulttuurin avulla rakennetaan yhdenvertaisuutta sekä luodaan ja lujitetaan yhteiskunnallisia rajoja ylittäviä yhteistyörakenteita.

Kulttuuriperintöön liittyvien yleissopimusten lisäksi Euroopan neuvostossa on hyväksytty vuonna 2017 Eurooppalainen kulttuuriperintöstrategia (Strategia21). Strategiassa on kolme päänäkökulmaa: sosiaalinen näkökulma, alueellinen ja taloudellinen kehitys sekä tieto ja kasvatus. Kukin maa voi hyödyntää ja toimeenpanna strategiaa valitsemallaan tavalla. Strategia tarjoaa suuntaviivojen ohella hyviä esimerkkejä eri puolilta Eurooppaa.

Euroopan neuvoston ja Euroopan unionin yhteinen ohjelma Euroopan kulttuuriympäristöpäivät (European Heritage Days) tarjoaa vuosittain miljoonille ihmisille mahdollisuuden tutustua eurooppalaiseen kulttuuriperintöön.

Euroopan neuvoston kulttuurireittitoiminta on todettu toimivaksi muodoksi neuvoston yhteisten arvojen ja tavoitteiden toteuttajana. Kulttuurireittien avulla kansalaiset voivat oppia syvemmin arvostamaan historiaansa ja kulttuuriperintöään.

Pohjoismaat

Ruotsin hallituksen esitys kulttuuriperintöpolitiikasta on vuodelta 2016. Kulttuuriperinnön keskeisiä arvoja ovat muisti, osaaminen ja sivistys; identiteettien ja yhteisöjen luominen sekä kestävä yhteiskunnan rakentaminen. Nämä arvot tulisi sisällyttää koko yhteiskunnan osaksi. Arvojen toteutuminen edellyttää, että kulttuuriperintö nähdään kaikkien yhteisenä asiana; julkinen keskustelu kulttuuriperinnöstä on laajempaa ja syvempää, sekä edistetään yhteiskehittämistä ja sitoutumista kulttuuriperintöön.

Norjassa ei ole viime vuosina tarkasteltu kulttuuriperintöä kokonaisuutena. Vuonna 2021 hallitus esitteli raportin, joka linjaa museopolitiikkaa Norjassa vuoteen 2050. Raportissa korostetaan museoiden roolia osana demokratiaa ja sananvapautta. Kulttuuriympäristöpolitiikkaa koskeva linjaus on vuodelta 2020. Jokaisella tulee olla mahdollisuus olla mukana ja ottaa vastuu kulttuuriympäristöstä. Kulttuuriympäristö edistää kestävä kehitystä. Kulttuuriympäristön monimuotoisuudesta huolehditaan tiedon, kokemuksen ja käytön perustana. Kansallisen kirjastostrategian 2020–2023 mukaan kirjastot ovat demokratian taloja.

Islannin ensimmäinen kansallinen kulttuuripoliittinen ohjelma vuodelta 2013 tarkastelee taidetta ja kulttuuriperintöä yhdessä. Kansallisen kulttuuripoliitiikan kulmakivinä ovat: luova työ ja osallistuminen kulttuurielämään; taiteen ja kulttuuriperinnön helppo saatavuus; hallinnon ja kulttuurin alalla toimivien yhteisöjen ja yksilöiden välinen yhteistyö; lasten ja nuorten osallistuminen kulttuurielämään.

Pohjoismaisen saamelaisopimuksen voimaansaattamisen edistäminen jatkuu.

Yhdistyneet kansakunnat

Kulttuuriperinnön kannalta keskeiset YK:n erityis- ja alajärjestöt ovat kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö Unesco sekä Maailman henkisen omaisuuden järjestö WIPO.

YK:n alaisena erityisjärjestönä Unescon ydintehtävänä on ylläpitää rauhaa ja turvallisuutta sekä edistää ihmisoikeuksien ja kestävä kehityksen toteutumista koulutuksen, tieteen, kulttuurin ja viestinnän kautta. Kulttuurin osalta Unescon tavoitteena on maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön sekä aineettoman kulttuuriperinnön suojelu sekä kulttuurisen moninaisuuden, luovien alojen ja kulttuurienvälisen vuoropuhelun edistäminen. Suomi panee toimeen aktiivisesti Unescon sopimuksia, suosituksia ja julistuksia, joihin se on sitoutunut.

Maailman henkisen omaisuuden järjestö WIPO koordinoi valtioiden välistä yhteistyötä kansainvälisen henkisen omaisuuden järjestelmän edistämiseksi. Henkisellä omaisuudella suojataan ihmisen luovuutta, keksintöjä ja taidetta. Tärkeimmät pääalueet ovat teollisoikeudet, tekijänoikeudet ja niitä lähellä olevat oikeudet.

Maailman terveysjärjestö WHO:lla on johtava rooli globaalin terveyspolitiikan normatiivisessa työssä, kehittämisessä ja koordinaatiossa. Järjestö on laatinut perinnelääketieteen strategian (Traditional Medicine Strategy 2014-2023), jossa kehoitetaan jäsenmaita soveltuvien osien integroimaan perinnelääketiedettä julkiseen terveydenhuoltoon, varsinkin perusterveydenhuoltoon.